

EL PROBLEMA NACIONAL CATALÀ

2a. PART: EL MOVIMENT
NACIONAL SOTA LA DIRECCIÓ
DE LA BURGUESIA (1898-1936)

E D I C I O N S

horitzons HOUS

EL PROBLEMA NACIONAL CATALÀ

**EL PROBLEMA NACIONAL
CATALÀ**

Segona Part

**EL MOVIMENT NACIONAL
SOTA LA DIRECCIÓ
DE LA BURGESIA (1898-1936)**

Edicions Nous Horitzons

INTRODUCCIÓ

La primera part d'aquest estudi porta el títol d'*Antecedents històrics* i analitza el procés de formació de la nació catalana. Per a una millor comprensió d'aquesta segona part ens ha semblat adient de reproduir les conclusions a què arriba:¹

“El procés històric ha determinat la formació de la nació catalana en un territori concret: el de l'antic Principat, és a dir, el de les quatre “provincies” de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona.

En aquest territori concret es donen tots els elements característics de la nació. Segons la coneguda definició de Stalin, podem dir que *Catalunya és una comunitat estable, formada històricament sobre la base de la comunitat d'idioma, de territori, de vida econòmica i de psicologia, manifestada en les particularitats de la cultura nacional.*

Durant el segle XVIII, la progressiva articulació del mercat espanyol portava a la unificació econòmica i nacional d'Espanya, però al segle XIX, en no reeixir la revolució burgesa, la unificació nacional d'Espanya no es va produir.

En arribar l'esmentat segle, la burgesia no tingué la força suficient per a dirigir la revolució i imposar una solució *nacional* —és a dir, espanyola— als problemes polítics, econòmics i socials del país.

La reforma agrària —problema essencial— no va ser

¹ Vegeu *El problema nacional català*, Primera part, “Antecedents històrics”. Edicions Horitzons. 1961. Pàgs. 69 a 71.

realitzada. La desamortització, per bé que va constituir una base per al desenvolupament capitalista a Espanya, va reforçar, en fi de comptes, l'oligarquia terratinent.

D'aquesta manera, a l'interior d'un mateix Estat es van desenrotllar nuclis humans amb estructura i característiques diferents.

Mentre la major part del país va continuar amb l'estructura agrària semifeudal, a Catalunya i a Euscadi es va accelerar el desenvolupament capitalista, és a dir, l'extensió de les relacions capitalistes de producció a la ciutat i al camp. L'extensió de les relacions capitalistes de producció al camp cal entendre-la més aviat com extensió de la influència política i social de la burgesia urbana al camp. Aquesta influència fou possible no solament pels lligams que la burgesia urbana mantenia amb el camp per l'origen de molts dels seus components, sinó per l'aliança política i econòmica entre la burgesia i els grans propietaris agrícoles, representats per l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. De fet, el tipus dominant de relacions al camp català —aparceries, rabasses, censos, arrendaments, masoveries, etc.— seguia essent semifeudal, tot i l'avanç del sector pròpiament capitalista.

La gran burgesia catalana, vitalment interessada pel mercat espanyol i per la utilització de l'aparell estatal per a la protecció dels seus interessos colonials, d'un costat, i d'altra banda per por del proletariat i de la revolució popular —igual que la gran burgesia basca— va arribar a un compromís amb l'aristocràcia terratinent i la va ajudar a ensorrar la primera República i a restablir el seu poder. Aquest compromís comportava importants avantatges econòmics per a la burgesia catalana i basca, mitjançant tarifes proteccionistes, per a l'explotació dels mercats espanyols i colonials.

Però aquest compromís no va ser suficient quan el desastre colonial va obligar la burgesia a orientar-se fonamentalment vers el mercat espanyol i quan la fallida internacional de l'Estat de la Restauració la va deixar sense

una arma adequada per a la seva expansió imperialista. L'Estat centralitzat i burocràtic de l'oligarquia agrària frenava l'ampliació del mercat espanyol, el desenvolupament de les forces productives i l'extensió de les relacions de producció capitalistes.

Llavors, la gran burgesia catalana tornà a entrar en contradicció amb l'aristocràcia terratinent i es va plantejar la lluita pel poder. Conseqüentment, es va plantejar la creació d'un partit polític propi —la Lliga Regionalista de Catalunya— i es va posar al capdavant del moviment nacional català per tal de convertir-lo en una força política al seu servei.

Precisament perquè la burgesia catalana es proposava una tasca a escala espanyola i perquè defugí els problemes socials que el país tenia plantejats, les seves forces reals es reduïen a Catalunya i va mobilitzar les masses catalanes *en tant que catalanes, és a dir, en tant que masses objectivament diferenciades de les de la resta d'Espanya*. I és indubtable que aquesta mobilització va enfortir la consciència que les masses catalanes tenien de llur diferenciació. Així, sobre la base d'una comunitat, històricament formada de territori, de llengua, de vida econòmica i de psicologia, comunitat que el desenvolupament d'Espanya i l'orientació política de la classe hegemònica catalana —la burgesia— no havien fet més que enfortir, la mobilització realitzada per aquesta burgesia en defensa dels seus propis interessos —presentats com a interessos de tot el poble— va contribuir a donar consciència a les masses catalanes de llur diferenciació, va accentuar llurs peculiaritats culturals i les va acostumar a pensar el problema polític espanyol en funció de llur particularisme.

Ensems, la mobilització política de les masses de la resta d'Espanya que l'oligarquia governant va intentar de realitzar —sovint amb èxit— contra la burgesia catalana, va accentuar, per via de reacció, les diferències existents i va oposar al *particularisme* català un *unitarisme* reac-

cionari basat en l'explotació del sentiment unitari de gran part de les masses espanyoles.

En el joc recíproc de tots aquest elements econòmics, socials, polítics i psicològics, les característiques nacionals del nucli català van atènyer un grau de cohesió suficient perquè Catalunya es reafirmés com nació."

CAPITOL PRIMER

EL MOVIMENT NACIONAL CATALÀ SOTA LA DIRECCIÓ DE LA GRAN BURGESIA [1893-1917]

A finals de segle l'inestable edifici de la Restauració —bastit gràcies al compromís de la burgesia industrial i financera amb l'oligarquia terratinent trontollava sota el pes del desastre colonial i la crisi econòmica. La lluita de classes s'intensificava a tot el país.

Els treballadors de la ciutat i del camp realitzaven accions contra l'encariment del cost de la vida i contra l'extensió de la desocupació forçosa. Recordem que l'any 1890 s'havia celebrat per primera vegada la festa del Primer de Maig i plantejat la reivindicació de la jornada de 8 hores. Les masses pageses de Castella i Andalusia assaltaven finques i procedien a repartiments de terra. El govern accentuava la repressió.

La pèrdua de les colònies va plantejar a la gran burgesia catalana el problema —urgent, vital— del mercat interior. Era evident que l'Estat de la Restauració havia fracassat en el doble imperatiu de desenrotllar el mercat interior i de conquerir una posició sòlida en el mercat internacional. L'expansió colonial —sistema clàssic del primer desenrotllament capitalista— quedava brutalment tallada, impossibilitada. Era necessari un canvi en l'estructura de l'Estat espanyol. El compromís de 1875 ja no servia. La burgesia catalana —la más desenrotllada i coherent de les burgesies hispàniques d'aleshores— va

decidir d'emprendre directament la lluita pel poder polític espanyol.

I és notable que el primer intent el fes, no a través d'una lluita política, revolucionària, decidida, sinó, altra vegada, per la via del compromís, de la lluita de camarilles. Amb motiu del retorn del general Polavieja —que tant s'havia distingit per la seva ferocitat contra el poble de les Filipines, en defensa dels interessos de la burgesia imperialista espanyola— les corporacions econòmiques catalanes van organitzar una campanya d'adhesions i van demanar al rei que encarregués a Polavieja la formació del nou govern. L'encarregat fou Silvela, però Polavieja va ser nomenat ministre de la guerra. I un representant directe de la burgesia catalana, el jurista Manuel Duran i Bas, va ocupar la cartera de Justícia. Aquest govern va designar el doctor Robert alcalde de Barcelona per reial ordre. I altres homes representatius de la gran burgesia van ser nomenats alcaldes de Tarragona, Reus i altres grans ciutats de Catalunya. El nou govern havia de fer front a una forta impulsió del moviment democràtic espanyol i havia de pagar les enormes despeses de la guerra.

Malgrat els 20 milions de dòlars de la venda de Puerto Rico i Filipines als EE UU i els 25 milions de pessetes de la venda de les Palaos i Carolines als alemanys, calia imposar noves càrregues fiscals. Alguns impostos van ser apujats de més d'un cent per cent. La burgesia va replicar a les noves càrregues tributàries amb una campanya d'agitació dita de "tancament de caixes" que invitava els contribuents a no pagar. La campanya adquirí a Catalunya la màxima intensitat. El govern va suspendre les garanties constitucionals i va enviar vaixells de guerra a Barcelona, va intensificar la repressió contra el moviment obrer i va fer empresonar alguns industrials i comerciants. Les contradiccions van esclatar en el sí del nou govern i al cap de tres mesos dimitien el doctor Robert d'alcalde de Barcelona i successivament Polavieja i Duran i Bas.

La via del nou compromís, de l'arribada al poder a través de les camarilles —indici prou clar de les aspira-

cions i força d'una burgesia— havia fracassat. Els homes més desperts de la burgesia catalana compregueren que calia un altre camí.

La gran burgesia crea un partit polític propi

El govern Silvela dimití. Sagasta, cap del nou govern, dissolgué les Corts i convocà eleccions per el mes d'abril del 1901. Aquestes eleccions van transformar el panorama dels partits polítics de Catalunya. La gran burgesia va abandonar l'aparell dels partits electorals —liberal i conservador— amb el qual venia actuant des de la Restauració i es va decidir a crear el seu propi partit, *en tant que burgesia catalana*, per a la lluita pel poder.

Sota la impulsió de les corporacions econòmiques, el Centre Nacional Català i la Unió Regionalista recentment fundats per Prat de la Riba, Ventosa i Calvell, Domenech Muntaner i d'altres, es van unir per a presentar, per primera vegada a les eleccions per Barcelona, una candidatura *catalanista*. D'aquesta unió, confirmada i enfortida pel cos electoral, va sorgir el nou partit: la *Lliga Regionalista de Catalunya*.

La candidatura dita dels "quatre presidents" expressa clarament el caràcter de classe del nou partit. La integraven el doctor Bartomeu Robert, ex alcalde de Barcelona i president de la Societat Econòmica d'Amics del País; Lluís Domènech, president de l'Ateneu Barcelonès; Sebastià Torres, president de la Liga Industrial i Comercial, i Albert Russinyol, president del Foment del Treball Nacional.

Enfront d'aquesta candidatura es va presentar, també per primera vegada, la de la coalició republicano-federal, encapçalada per Alejandro Lerroux i Francesc Pi i Margall ex president de la primera República espanyola, el qual gaudia de gran prestigi entre els treballadors i la petita i mitjana burgesia de Catalunya.

Les eleccions van donar el triomf per majories a la

candidatura de la Lliga. Per minories foren elegits Lerroux i Pi i Margall. Amb aquesta victòria, la Lliga va enviar a las Corts un grup presidit pel doctor Robert que, amb el suport del grup de terratinents encapçalat pel president de l'Institut Agrícola Català de San Isidre, Marquès de Camps, va plantejar el problema nacional català, com a plataforma de la gran burgesia catalana en la lluita pel poder.

Objectius i plataforma política de la gran burgesia catalana

Pel seu caràcter de classe, la lluita de la gran burgesia catalana pel poder polític, contra l'aristocràcia terratinent era objectivament progressista en les condicions de començament de segle.

La burgesia espanyola aspirava a conquerir el poder, a modernitzar l'Estat i a servir-se'n per a impulsar el desenrotllament capitalista d'Espanya. Aquesta aspiració de la burgesia coincidia llavors amb l'interès general —comprès el de les masses treballadores de la ciutat i del camp— que, en el fons, patien més de les traves oposades per l'aristocràcia terratinent al desenrotllament capitalista que no pas d'aquest desenrotllament mateix.

La denúncia dels vicis de l'Estat semifeudal i les crítiques amb què la burgesia catalana combatia la casta dominant podien ser compartides —i ho eren de fet— per totes las forces democràtiques. L'any 1904, amb motiu de la visita d'Alfons XIII a Barcelona, la Lliga va publicar un manifest en el qual deia expressar el "disgust de l'opinió veritable".

"...davant la inconsciència amb què l'Estat espanyol perdura en els seus vicis i rutines seculars; davant la impotència política d'aquest Estat demostrada anys endarrera en una de les pàgines de la seva esterilitat com agent de civilització, proclamada amb eloquència aclaparadora per inacabables extensions de terres ermes, estèrils, que no saben produir el blat que ha d'importar de l'estranger;

per una moneda depreciada; per comunicacions bàrbares i incompletes; per una administració grollera i corrompuda, per una indústria pobra i endarrerida com el mercat que l'alimenta, sense expansió internacional i sense colònies..."

La gran burgesia catalana percebia, doncs, la necessitat d'una reforma agrària per solucionar el problema de les "inacabables extensions de terres ermes" i per impulsar el desenrotllament industrial, mitjançant l'elevació de la capacitat adquisitiva del "mercat que alimenta". Entorn d'aquest problema fonamental —i del caràcter de classe de l'Estat i de les llibertats democràtiques— podia mobilitzar les masse populars i unir l'acció de les forces progressives de tot Espanya. A més —qüestió important per comprendre els límits d'aquesta burgesia— és evident que la solució d'aquest problema bàsic, central, hauria permès d'anar cap a una solució democràtica del problema nacional.

Tanmateix, la gran burgesia catalana no va convertir aquests problemes en objectiu central de la seva acció política. A començaments del segle xx, en desvetllar-se massa tard a la lluita pel poder, ja no podia ser la força revolucionària que no havia sabut ser en 1873. Per por del proletariat la gran burgesia va buscar l'obtenció dels seus objectius per una via no revolucionària.

El manifest electoral de 1901 definia bastant bé els seus objectius veritables:

"Anem a enviar a les Corts gent que ho remogui tot i que no es doblegui davant de ningú; que —cridin o no cridin els polítics de Madrid— faci comprendre als governants que aquesta ciutat de Barcelona no vol viure en estat de setge perpetu, sinó que vol llibertat per a créixer i fer créixer Catalunya i fer respectar la personalitat de la pàtria catalana; que no es vol veure sobrecarregada d'impostos i d'inspectors; que, si paga, vol manar en el que és seu i no vol traves i corrupció per tot arreu, ni que quan reclama li tanquin a la presó els honorables representants dels gremis com si fossin lladres i criminals."

Malgrat la circumstància històrica, la burgesia catalana començava la conquesta del poder amb esperit retrògrad. I en el fons, rarament va aconseguir de superar-lo en aquests anys de lluita acarnissada.

Formulació de principis

Com ha estat dit en la primera part d'aquest opuscle, *Antecedents històrics*, el sentiment nacional català havia anat creixent i desenrotllant-se en el poble durant l'accidentada trajectòria política, social i cultural del segle XIX. A finals de segle, sobretot, havien anat prenent coherència diverses línies doctrinals definidores del catalanisme —la que procedia del federalisme a través de Valentí Almirall, la tradicionalista de Torras i Bages, la regionalista conservadora de Manyé i Flaquer, com també la dels joves Guimerà i Domenech i Montaner. Una minoria d'ideòlegs intentaven de portar els principis a la pràctica.

En són testimonis diversos intents d'organització política: Congressos Catalanistes, Centre Català, la Lliga de Catalunya, el Centre Escolar, la Unió Catalanista. Amb el "Memorial de Greuges" la relació entre el moviment polític i ideològic i les corporacions econòmiques entra en una fase decisiva. Les Bases de Manresa, les assemblees de la Unió Catalanista en seran les etapes successives. El *Compendi de Doctrina Catalanista* (1894) és un esbós² ja gairebé acabat del cos doctrinal, que culmina amb *La Nacionalitat Catalana*, ambdues obres d'Enric de la Riba, l'ideòleg més eminent del nacionalisme català.

Una cosa interessa subratllar de seguida: l'objectiu veritable de la gran burgesia catalana, no era la defensa de la nació catalana, sinó arribar al poder per defensar als seus interessos de classe. El mateix Prat de la Riba ens ho dirà amb la franquesa que el caracteritzava:

"...No s'ha conquistat l'Estat, el dret, la llengua; no

² El *Compendi* fou obra conjunta de Prat de la Riba i Pere Muntayola. Fou premiada en un concurs del "Centre Català" de Sabadell. La primera edició constava de 100.000 exemplars.

hem aconseguit la plenitud de l'expansió interior, però ja el nacionalisme català ha començat la segona funció de tots els nacionalismes, la funció d'influència exterior, la funció imperialista..."³

La gran burgesia catalana, en crear la Lliga Regionalista, va adoptar aquest nom i no el de nacionalista, perquè pensava actuar políticament no solament a Catalunya. Aspirava a promoure a tot Espanya moviments regionalistes que, tot descartant les reivindicacions socials, tinguessin com a únic objectiu la lluita contra el centralisme de l'aristocràcia terratinent, la reforma de l'Estat sota la direcció de la burgesia catalana.

Prat de la Riba ho dirà prou clarament, més endavant:

"Si l'ideal complex que encén en nova i intensa vida totes les energies catalanes, si el nacionalisme integral de Catalunya va endavant en aquesta empresa i aconsegueix despertar amb el seu impuls i el seu exemple les forces adormides dels pobles espanyols, si pot inspirar en aquests pobles fe en sí mateixos i el seu pervindre, es redreçaran de l'actual decadència i el nacionalisme català haurà donat compliment a la seva acció imperialista.

Llavors serà hora de treballar per a reunir tots els pobles ibèrics, des de Lisboa al Roine, dintre d'un sol Estat, d'un sol imperi. I si les nacionalitats espanyoles renaixents saben fer triomfar aquest ideal, saben imposar-lo com la Prússia de Bismark va imposar l'ideal imperialista germànic, podrà la nova Ibèria enlairar-se al grau suprem de l'imperialisme, podrà intervenir activament en el govern del món amb les altres potències mundials; podrà altra vegada expansionar-se sobre les terres bàrbares i servir els interessos de la humanitat

³ Cfr. *La Nacionalitat Catalana*. Edicions Biblioteca Catalana. Mèxic 1947. pàg. 184.

guiant cap a la civilització els pobles endarrerits i incultes.”

El programa electoral de “Solidaritat Catalana”, presentat en 1907 en el míting del Tívoli declarava:

“A Catalunya, la vivificació del cos social, la intensificació del seu funcionalisme, ha arribat a la màxima plenitud i això fa que, a Catalunya, hagi començat el procés de penetració de l'Estat, la lluita per dur a l'Estat l'empenta fecundant de la vitalitat popular.”

I deu anys després de la publicació de *La Nacionalitat Catalana*, Francesc Cambó deia en el debat parlamentari de juny del 1916:

“Ah, senyors diputats! Si a Espanya, a tot Espanya, per damunt de tots els patriotismes de regió i de nacionalitat, existís un ideal col·lectiu; si a Espanya penséssim en Amèrica i penséssim en l'Orient i tinguéssim un ideal d'expansió no territorial, sinó d'expansió econòmica (...) amb quina facilitat es resoldria el plet català.”

Però quan la realització d'aquest programa —enderrocament de l'Estat burocràtic centralista, presa del poder per la burgesia— demanava una acció revolucionària ardida i el plantejament obert de la qüestió de la llibertat política i nacional, del progrés, de la igualtat, la burgesia catalana responia, per boca de Prat de la Riba:

“No és qüestió de bon govern ni d'administració; no és qüestió de llibertat ni d'igualtat; no és qüestió de progrés ni de tradició: es qüestió de pàtria.”

La burgesia catalana aspirava a mobilitzar la resta de la burgesia espanyola —migrada, incoherent, poc organitzada—, cercava el suport del moviment popular, però la por del proletariat, de l'empenta del poble, la frenava:

temia per damunt de tot els trasbalsos socials i no va voler córrer el risc d'una lluita revolucionària contra el poder de l'aristocràcia terratinent. En realitat —ja ho hem dit— no aspirava tampoc a cap alliberament efectiu del poble català ni a cap Catalunya democràtica. Aspirava, això sí, a aixecar una força sotmesa a la seva direcció que li servís de palanca per a entrar en el govern central i, després, conquerir l'hegemonia en la direcció d'aquest.

La Lliga i el moviment obrer i democràtic a Catalunya

La paralització dels negocis colonials va provocar a tot Espanya —i particularment a Catalunya— una profunda crisi econòmica. Milers d'obriers van quedar sense feina. I mentre els preus pujaven, la patronal es valia de la misèria dels obrers per a rebaixar els salaris i imposar jornades més llargues de treball. Les corporacions econòmiques dirigides per la gran burgesia portaven una violenta ofensiva contra el moviment obrer i les seves organitzacions sindicals, i no dubtaven a recórrer a l'ajuda de les forces repressives de l'Estat semifeudal.

Malgrat la violència de la repressió la lluita obrera s'intensificava per les reivindicacions econòmiques i socials i contra la guerra del Marroc. El mes de març del 1902, va esclatar a Barcelona una vaga general que va oposar, pels carrers, més de 80.000 treballadors a l'exèrcit i la força pública.

De fet, la classe obrera catalana no va seguir la bandera nacionalista i imperialista de la gran burgesia catalana. Això no vol dir que la posició dels seus dirigents anarquistes i socialistes sobre el problem nacional fos políticament justa. L'orientació anarquista d'inhibició en les lluites polítiques, la manca de plantejaments i solucions propis en una qüestió que interessava cada cop més una part considerable del poble català, van fer que el terreny quedés lliure per a l'especulació nacionalista de la burge-

sia. D'altra banda, la manca d'un programa propi de democratització del país va fer que una part de la mateixa classe obrera fos arrossegada per la demagògia de Lerroux, el qual, cobrint-se amb consignes de republicanisme revolucionari, menà sempre una política antiobrera i anticatalana.

La resta de la població de Barcelona i de les ciutats es va repartir entre l'adhesió al republicanisme més o menys federalista, que havia arrelat fortament en les capes menestrals i en la petita burgesia i la intel·lectualitat, a més dels funcionaris locals, els empleats i dependents de comerç, capes treballadores més sotmeses a la influència ideològica de la burgesia.

Amb tot, entre la intel·lectualitat i la mitjana burgesia es va manifestar sempre una resistència a la direcció de la Lliga i als seus plantejaments imperialistes que deixaven de banda les idees de progrés social i de transformació democràtica. Aquesta resistència, que es va manifestar ja en 1901, amb la negativa de Guimerà, Aldavert, Martí Julià i altres intel·lectuals de la Unió Catalanista a recolzar la campanya electoral de la Lliga, explica l'aparició d'altres partits nacionalistes burgesos —com el Centre Nacionalista Republicà i posteriorment, la Unió Federal Nacionalista Republicana— que maldaven per una concepció nacionalista més democràtica que lligués la lluita pels drets nacionals de Catalunya amb la lluita dels pobles de tot Espanya per la democràcia i la República.

La ideologia nacionalista burgesa va penetrar al camp fonamentalment amb el moviment de Solidaritat Catalana, que va segellar l'aliança de la gran burgesia urbana i els terratinents catalans. Amb la Solidaritat i, més endavant, amb la Mancomunitat, es va intensificar a les localitats rurals la formació de nuclis nacionalistes, nòdrits principalment per la menestralia, els comerciants i els pagesos benestants. Seran aquests nuclis, precisament, els qui emportats per les circumstàncies polítiques i socials jugaran més tard —sota la dictadura de Primo de Rive-

ra— un paper decisiu en la impulsió del moviment pagès democràtic republicà i en la seva integració en el moviment nacional.

Els fets: a) Solidaritat Catalana

Pel moment i les condicions objectives, la constitució de Solidaritat Catalana i el seu triomf electoral d'abril del 1907 van tenir, independentment del caràcter de classe de les forces que la composaven, una projecció democràtica i progressiva.

L'aristocràcia terratinent defensava els seus privilegis i el seu poder polític amb una violenta repressió contra el moviment obrer i contra totes les forces de l'oposició. La repressió era particularment violenta a Catalunya on la classe obrera i la burgesia, oposades entre sí, constituïen separadament dues poderoses forces de l'oposició general. Els oficials de l'Exèrcit, exaltats contra el catalanisme, van assaltar els locals de les redaccions de *La Veu de Catalunya* —òrgan de la Lliga— i del setmanari satíric *El Cu-Cut*. El govern va decretar la Llei de Jurisdiccions que sotmetia a Consell de Guerra tots els ciutadans acusats de "delictes contra l'ordre públic" i "contra la pàtria", és a dir, els militants obrers, republicans i nacionalistes —fins i tot els carlins—.

A les ciutats i al camp es va aixecar un profund moviment de protesta contra la repressió. Amb motiu de l'arribada a Barcelona dels diputats que havien votat contra la Llei de Jurisdiccions, es va celebrar una manifestació de més de 200,000 persones davant del Palau de Justícia. La lluita contra la repressió va contribuir a exaltar el sentiment nacional de les masses populars i va unir en un ampli front, en la pràctica, l'acció de les diverses classes i capes de la població.

En aquestes condicions, el febrer del 1906 es va constituir a Girona un Comitè d'unitat d'acció que prengué el nom de *Solidaritat Catalana*, en el qual participaven

la Lliga, el moviment carlí, Unió Republicana,⁴ Catalunya Federal,⁵ el Centre Nacionalista Republicà⁶ i la Unió Catalanista. El partit Radical, de Lerroux, tot manifestant-se d'acord amb la petició del restabliment de les garanties constitucionals i d'abrogació de la Llei de Jurisdiccions, no solament va negar la seva adhesió a Solidaritat, sinó que la va combatre. Amb aquest motiu, un important nucli de militants radicals es va separar de Lerroux i es va adherir a Solidaritat. El vell líder republicà Nicolàs Salmerón va ser candidat de Solidaritat Catalana per Barcelona, en representació d'aquest nucli. L'apoliticisme anarquista va aïllar la classe obrera de tota acció política i va deixar el moviment popular sota la direcció de la burgesia.

En les eleccions d'abril del 1907 el triomf de Solidaritat Catalana va ser esclatant. A Barcelona va copar les 7 actes de diputat. En el conjunt de Catalunya va obtenir les 14 actes de senador —totes— i 41 diputats dels 44 elegits.

Cóm van utilitzar els homes de Solidaritat la victòria electoral? Quines satisfaccions van donar a les aspiracions del poble? Llevat d'una protesta formal contra la Llei de Jurisdiccions —que la Lliga no volia que servís contra ella, però sí que servís contra el proletariat— els diputats de Solidaritat Catalana es van ficar en una polèmica acadèmica sobre el centralisme i el regionalisme i no van plantejar cap dels problemes veritablement candents, que

⁴ La Unió Republicana va ser creada pels lerrouxistes per intentar capitalitzar el sentiment federalista amb el prestigi de dirigents com Salmerón i Almirall.

⁵ "Catalunya Federal" va néixer d'una escissió a la "Fraternidad Republicana". Un grup de federalistes encapçalats per Miquel Laporta va constituir la nova agrupació per allunyar el federalisme de la influència demagògica del lerrouxisme.

⁶ El C.N.R. va ser fundat per un grup de nacionalistes republicans disconformes amb l'orientació oportunista i reaccionària de la Lliga. L'escissió va esclatar el 1903 amb motiu de la visita del rei Alfons XIII a Barcelona. Encapçalaven el C.N.R. Jaume Carner, Ildefons Sunyol, Lluhí Rissech, Pere Coromines. Publicava un periòdic, *El Poble Català*.

podien mantenir l'entusiasme de les masses i estimular llur acció. Aquest entusiasme es va anar refredant i aviat van sorgir dissensions dintre de Solidaritat Catalana.

Alguns diputats nacionalistes republicans van acusar Cambó i Prat de la Riva per l'acceptació del projecte de Llei d'Administració Local i de maniobrar, al marge del Parlament, prop del monarca i de l'equip governant per obtenir la Lliga una representació en el Consell de Ministres. El desencís es va començar a sentir en el poble. L'any 1908 es van celebrar eleccions parcials, per cobrir algunes vacants a Barcelona. La candidatura solidària va ser derrotada; només va aconseguir una acta i encara per minories, Lerroux, Giner de los Rios i Sol i Ortega foren elegits, per majories, en la llista del Partit Radical.⁷

La devallada va continuar en les diverses eleccions municipals i provincials de Barcelona, fins arribar a la derrota de la Lliga en les eleccions generals de maig del 1910 quan la Solidaritat havia ja deixat d'existir. El poble havia comprés, ràpidament, en la pràctica, els límits polítics i socials de la gran burgesia nacionalista.

Els fet b] La setmana tràgica de Barcelona

L'estiu del 1909 es va produir al Marroc el desastre militar del "Barranco del Lobo", que va provocar un gran xoc en l'opinió pública i va intensificar la propaganda popular contra la guerra colonialista. El rei i el govern, que volien salvar com fos el prestigi de l'Estat, van decidir enviar encara més tropes al Marroc. Una gran part de la guarnició de Barcelona —completada amb reservistes— va rebre l'ordre d'embarcar. El dia assenyalat, una gran multitud, en la que abundaven les mullers i els fills dels reservistes, es va concentrar al port per intentar d'impedir la sortida. La Guàrdia Civil va fer foc sobre la multitud.

⁷ Constituïen la candidatura solidària: Francesc Layret, Sunyer i Capdevila, Cruells i el catòlic Ramón Albó (nacionalista de dreta).

Aquesta monstrositat va exasperar la població. La classe obrera va declarar la vaga general, en senyal de protesta. La força pública, després de provocar novament la població, va haver d'aquartermar-se i esperar reforços. Els treballadors van aixecar barricades i durant quatre dies van ser els amos de la ciutat. Un cop arribats els reforços, la Guàrdia Civil va atacar novament el poble amb implacable violència. Hi va haver 105 morts —100 d'entre ells paisans— i un nombre molt superior de ferits —uns 550—. Van ser mantingudes 500 detencions. Cinc dels detinguts i amb ells el creador de l'Escola Moderna, Francesc Ferrer Guàrdia, foren executats a Montjuich. Havien estat condemnats per Consells de Guerra, sense cap prova. Eren, simplement, víctimes de la venjança de classe.

A tot Espanya les masses populars van multiplicar les manifestacions de solidaritat envers les víctimes de la repressió. A la majoria de capitals d'Europa i d'Amèrica hi va haver manifestacions de protesta davant les ambaixades espanyoles. Molts nacionalistes catalans d'esquerra van expressar la seva simpatia pels obrers perseguits. Un d'aquests dirigents nacionalistes, Pere Coromines, fou també perseguit.

En canvi, a Barcelona, la Lliga no solament no va dir ni un mot contra la repressió i els afusellaments, sinó que va publicar un manifest per declarar que estava al costat del govern. El manifest tractava el poble de "turbes exaltades", l'acusava d'"atemptats indignes" i de "violències repugnants", i afegia:⁸

"Protestem pel fet que, per a perpetrar aquests atemptats s'hagi escollit el moment que el nostre Exèrcit lluita heroicament per a sostenir, en una campanya exterior, la dignitat i l'esdevenidor d'Espanya..."

Per a la Lliga, el fonamental eren els interessos colo-

⁸ "La Veu de Catalunya", òrgan de la Lliga, va publicar un editorial amb el crit de "Delateu!".

nials, els interessos de classe. I a continuació reclamava, a canvi de la seva actitud, una participació en el govern:

"Contra el radicalisme que, per la consecució dels ideals collectius de Catalunya, aconsellà als catalans l'abstenció en el Govern i l'Administració mentre no sigui resolta una qüestió prèvia de forma de govern o de legitimitat dinàstica o d'una altra classe qualsevol, afirmem el deure de tots els ciutadants d'intervenir activament en el govern del país, no demà si triomfés la República o si canviés el Sobirà, sinó avui: i no des de tals o quals funcions, sinó des de totes les que convinguin al bé de la col·lectivitat."

Els fets, la dinàmica social, s'encarregaven de desfer els miratges. I amb una lògica implacable, la Lliga va ser derrotada en les eleccions generals de maig del 1910. No va aconseguir cap diputat per Barcelona. Francesc Cambó, que es presentava per Barcelona i per La Bisbal alhora, va ser derrotat en ambdós llocs. El Partit Radical va guanyar les cinc actes de majories de Barcelona i la Unió Federal Nacionalista Republicana⁹ va aconseguir les dues actes de minories.

Els caps més clarividents de la Lliga compregueren que per recuperar el terreny perdut havien de tornar a començar sobre una altra base. Encara tenien força a les Diputacions i Ajuntaments del camp català i sobre aquesta plataforma van plantejar una nova campanya pel dret de Catalunya a una administració autònoma, és a dir, pel dret d'exercir el poder polític directe encara que fos en una àrea limitada.

Els fets: c] La Mancomunitat de Catalunya

Els fets del 1909 van commoure l'opinió pública espanyola. El govern Maura va ser obligat a dimitir. Cana-

⁹ Un nou partit, encapçalat per Jaume Carner i Pere Coromines que era, de fet, la continuació a un nivell programàtic més definit del Centre Nacionalista Republicà.

lejas, encarregat de formar el nou govern, va dissoldre les Corts i va convocar eleccions generals. Ja hem vist amb quin resultat a Catalunya. Afegirem que l'orientació cap a l'esquerra fou general a tot Espanya. Per primera vegada es va constituir una coalició electoral republicano-socialista que va dur al Parlament el líder socialista Pablo Iglesias i va acréixer el nombre de diputats republicans.

La Lliga, com hem dit, centrà la seva atenció i la seva acció política en la reivindicació de drets autonòmics. La Diputació de Barcelona, presidida per Prat de la Riba, va emprendre una sèrie d'obres públiques i va impulsar una labor cultural de contingut burgès, però progressiva, en l'Espanya d'aleshores.

Convocats per Prat de la Riba, el 20 de Julio del 1911 es van reunir en assemblea la majoria dels diputats, els quals van anomenar una comissió formada pels quatre presidents de les Diputacions i van redactar un avant-projecte de llei per a la constitució de la Mancomunitat de Catalunya. Una comissió presentà el text al cap del govern, Canalejas, el qual es discutí del 28 de Juny al 5 de Juliol del 1912 i mesos més tard —l'Octubre del 1912— sotmeté al Parlament un projecte de llei que admetia el principi de la creació de Mancomunitats en determinades condicions i amb fins molt limitats. La llei va ser aprovada per 171 vots contra 42. El projecte trobà una gran oposició al Senat. Finalment, el govern Dato, desitjós de neutralitzar la gran burgesia catalana, va atorgar per decret el 18 de desembre del 1913 el dret de les Diputacions provincials a mancomunar-se a efectes exclusivament administratius.

El 6 d'abril del 1914 es va constituir la Mancomunitat de Catalunya i Prat de la Riba en fou elegit president. Els drets oficialment concedits cren ben poca cosa, però el principi del dret de Catalunya a una administració autònoma havia estat aconseguit i la seva ampliació en la pràctica passava a ser una qüestió política, una qüestió de força i d'audàcia.

La Mancomunitat constava d'una Assemblea i d'un Consell Permanent. L'Assemblea era integrada pels diputats de les quatre diputacions —elegits pels consells municipals de cada província.— El Consell Permanent constava del President i de vuit Consellers, cadascun dels quals era titular d'un dels departaments següents: Cultura i Instrucció, Camins i Ponts, Obres Hidràuliques, Ferrocarrils i Telèfons, Agricultura i Serveis Forestals, Beneficència i Sanitat, Policia Social i Hisenda. Tots ells eren assessorats per diverses comissions tècniques i auxiliars.

La Lliga va saber aprofitar-se de l'èxit. Va presentar la Mancomunitat com un primer pas vers "la plenitud de Catalunya". Es innegable, a més, que l'obra realitzada va ser positiva —sobretot a la Diputació de Barcelona—. En les eleccions generals del 1914, la Lliga havia refet ja bona part del terreny perdut i aconseguia les 5 actes de majories, mentre la coalició de radicals i nacionalistes republicans s'enduia les dues de minories i Lerroux era derrotat.

Enfortiment del sentiment nacional català. El moviment cultural

Ens enganyariem si veiéssim en l'evolució del moviment nacional català durant aquest anys una simple correspondència als dalt i baixos polítics del grup hegemònic —la gran burgesia—. Si aquesta utilitzava el sentiment nacional com a plataforma pels seus interessos de classe és perquè el sentiment nacional existia i perquè Catalunya era, efectivament, una nació. La lluita política d'aquests anys va contribuir a l'enfortiment del sentiment nacional del poble català.

Per una banda, mentre el desenrotllament capitalista s'intensificava a Catalunya, els problemes de la revolució democràtico-burguesa —reforma agrària, enderrocament de l'Estat oligàrquic, etc.— seguien sense resoldre. Les contradiccions entre el nucli català i la resta d'Espanya —amb

l'excepció d'alguns altres nuclis, com el basc— seguien existint i agreujant-se.

Per altra banda, el plantejament polític del problema nacional, amb les passions que desvetllava a favor i en contra dintre i fóra de Catalunya, accentuava en la gran massa dels catalans la tendència a pensar els problemes polítics espanyols en funció i a través del problema nacional català.

En definitiva, mentre la major part de la resta d'Espanya seguia immobilitzada sota el pes de l'oligarquia i de la monarquia burocràtica, Catalunya vivia segons una dinàmica pròpia, de signe europeu, burgesa de contingut, però progressiva en comparació amb la resta del país.

La intel·lectualitat catalana abandonà el modernisme i es dedicà a bastir una cultura neoclàssica, autòctona i actualitzada.

Eugeni d'Ors, teòric del noucentisme, oposà a l'irracionalisme un afany de racionalitat i ponderació. Ara, la seva racionalitat neixia amb una limitació fonamental: a començaments del segle xx, la burgesia com a portadora i definidora de valors culturals ja no podia aspirar a un racionalisme conseqüent. La seva relativitat històrica, l'existència del proletariat amb una ideologia —el marxisme— conseqüentment racional, li ho impedièn. La seva mateixa hegemonia de classe, mantinguda amb tants de compromisos amb la reacció feudal i semifeudal l'obligava a un eclecticisme ideològic en el que convivien elements de racionalisme i de misticisme. El mateix Eugeni d'Ors s'encarregava de marcar el límit de la seva pretensió racionalitzadora amb la fórmula de l'"arbitrarisme", amb el seu afany d'ordre per damunt de tot, amb el seu menyspreu de les formes culturals populars.

Les mateixes virtuts i les mateixes limitacions tingué l'obra cultural de la burgesia catalana: progressiva en l'Espanya de començaments de segle, limitada pel seu fort contingut de classe davant les aspiracions reals del poble català. En conjunt, però, fou una obra positiva, sobretot en el terreny institucional. Les bases creades permeteren,

més tard, l'aparició d'una intel·lectualitat profundament identificada amb el moviment nacional i animada ensems per un ideal democràtic. I, sobretot, acostaren el poble i la cultura, donaren vigència a valors culturals coneguts i compartits per una gran part del poble català.

Recordem, per la seva importància, la creació de l'*Institut d'Estudis Catalans*. Fundat el 1907, fou reorganitzat l'any 1912 amb les seves tres seccions (Històrico-Arqueològica, Filològica i Ciències).

Sota l'impuls de la Mancomunitat, la secció Filològica va emprendre la tasca de fixació de la llengua catalana moderna. Pompeu Fabra va ser-ne el gran artífex, l'home de la reforma ortogràfica, de la normativitat. L'obra no hagués estat possible sense el suport moral i material de les institucions polítiques i econòmiques catalanes i sense un ambient popular interessat en la qüestió.

La Diputació de Barcelona presidida per Prat de la Riba i, més tard, la Mancomunitat van crear un gran nombre d'institucions culturals. Recordem la Universitat Industrial, l'Escola del Treball, l'Escola Superior de Bells Oficis, l'Escola Superior d'Agricultura, l'Escola de Bibliotecàries, l'Escola d'Infermeres, el Museu de la Ciutadella —esdevingut el Museu d'Art de Catalunya a Montjuich el 1934—, el Servei d'Investigacions Arqueològiques, el Servei Aerològic de Catalunya, el Servei Geogràfic, etc. Van crear també els Estudis Universitaris Catalans i, en general, van impulsar totes les ciències, amb un esforç especial en aquells rams —com la tècnica i la ciència aplicada— que estaven més desproveïts i que més necessaris eren per al desenrotllament industrial.

L'obra cultural definia una personalitat nacional avançatament situada respecte a la resta d'Espanya. La lluita política es centrava, essencialment, en la diferenciació de Catalunya, en els pròs i contres. Tot plegat contribuïa a enfortir el sentiment nacional del poble català, a donar-li consciència del propi valor, a accentuar el seu patriotisme català. Aquesta hauria de ser, més tard, la base que permetria al moviment nacional català de seguir endavant,

amb una nova empenta, quan la gran burgesia en perdria la direcció.

El problema nacional català i les forces polítiques espanyoles

Com ja hem vist, el problema nacional català va ser presentat al Parlament espanyol arran del primer triomf de la Lliga el 1901 i amb molta més força després de la victòria de Solidaritat Catalana el 1907. En quines condicions? Amb quines repercussions?

Recordem que, per una banda, els diputats de Solidaritat Catalana constituïen una minoria heterogènia, sota la direcció de la Lliga. I que, per altra banda, la burgesia nacionalista catalana apareixia enfrontada a Catalunya mateix amb una bona parte de la massa popular.

Els dirigents anarco-sindicalistes denunciaven el caràcter reaccionari i clerical de la gran burgesia catalana i, pràcticament caracteritzaven de la mateixa manera el moviment nacional, sense diferenciar l'actitud i interessos de la Lliga de les justes aspiracions de les masses populars que la seguien.

El Partit Socialista Obrer Espanyol, per la seva part, no tenia un enfocament marxista del problema nacional i no comprenia que degut al sentiment nacional de les masses populars de Catalunya, Euscadi i Galícia, aquestes podrien esdevenir aliades de la classe obrera en la lluita per la democràcia i el socialisme. Va veure el moviment nacional com una manifestació exclusivament burgesa i, sobre la base d'un internacionalisme proletari mal entès, s'hi va enfrontar a desgrat de que d'aquesta manera ajudava les castes monopolitzadores de l'Estat a oprimir les nacions hispàniques..

Es a dir, el problema nacional no aparegué davant de les masses populars de la resta d'Espanya com una qüestió de llibertat i d'igualtat nacionals, lligada amb la lluita per la democratització del país, sinó com una plataforma

política pels objectius de classe de la gran burgesia catalana.

El debat parlamentari immediat al triomf de Solidaritat Catalana esdevingué una contesa acadèmica sobre la història d'Espanya, interpretada per cadascuna de les parts a la seva manera. Podriem resumir el fons de les intervencions amb aquesta de Puig i Cadafalc:

“Jo podria preguntar a aquest Estat uniformista i centralista què ha fet d'aquelles antigues nacionalitats espanyoles. I us podria preguntar: Què heu fet d'Andalusia, que hauria estat el germen d'una nació moderna adornada amb l'aureola dels esplendors orientals? Què heu fet de Galícia, l'esperit positiu de la qual podria engendrar una mena d'Anglaterra en un extrem d'Espanya? Què voleu fer de nosaltres i de les províncies basques, últimes restes vives d'aquelles nacionalitats? Voleu posar-nos a tots un mateix vestit i que tots ens morim d'una mateixa mort? (...) Nosaltres, els acusats de separatistes, volem restaurar aquella tradició espanyola d'una Espanya amb totes les seves varietats. (...) Seria un Estat constituït d'una manera orgànica, d'una manera indisoluble i real, fonamentada en la naturalesa i en la història...”

Enfront de la burgesia nacionalista catalana, les forces que encarnaven precisament la dispersió del passat feudal, les que oposaven tota mena de traves al desenrotllament capitalista del país i, per consegüent, a la constitució i consolidació de la nació espanyola burgesa, es van trobar paradoxalment amb la bandera de la “unitat nacional d'Espanya” a les mans, quan aquesta bandera havia fet ja molt de camí portada per la burgesia —compresa la catalana— durant el segle XVIII i els dos primers terços del XIX i havia adquirit força mobilitzadora entre les masses populars de tot el país, inclusivament de Catalunya i del País Basc.

La lluita contra el centralisme de l'Estat podia ser un

objectiu mobilitzador només en la mesura en que haguessin estat posats en primer terme i en el centre de la lluita contra el poder monàrquic —territinent els problemes vitals, com el de la reforma agrària i el de la democràcia. En reduir la qüestió a un problema de descentralització político-administrativa argumentada en termes de tradició, la burgesia catalana apareixia davant dels problemes d'Epanya com una força reaccionària que volia fer tornar enrera la història. En definitiva, els termes i condicions amb que la gran burgesia catalana va plantejar el problema nacional van complicar encara més el ja prou complex procés d'unió de les forces progressives de tot Espanya. I, en la pràctica, van afavorir l'aristocràcia terrinent.

Ho veurem de seguida. L'aristocràcia terrinent i la gran burgesia catalana van rivalitzar en l'exaltació de passions nacionalistes d'un i l'altre costat. La primera, contra el "separatisme", per un unitarisme rabiós. La segona, contra el "centralisme", així, sense altre qualificatiu. L'una i l'altra van contribuir a enterbolir als ulls de les masses els veritables problemes del país, com si tot hagués de consistir només en veure quí manaria, si els "catalans" o els "castellans".

Ja hem dit que l'enfrontament era possible per circumstàncies objectives. D'un costat, el poble català, amb una llengua diferent, amb característiques i costums diferents dels altres pobles hispànics, patia l'opressió de l'Estat centralista en el terreny cultural i polític. La relegació de la llengua materna i l'ensenyament exclusiu i imposat d'un altre idioma eren obstacles per la seva plenitud cultural, pel desenrotllament de les seves forces espirituals. Els privilegis de la casta dominant a Espanya representaven un fre al creixement de les seves forces productives. Tot això, posat de relleu i exaltat per la burgesia era la base de la vigorosa impulsió del moviment nacional, que la repressió estatal exacerbava encara més.

De l'altre costat, les coses eren diferents. La burgesia predominant en el mercat espanyol —amb totes les seves

limitacions— era la catalana i la basca. Des d'aquest punt de vista existien condicions per aixecar la burgesia i les masses pageses de Castella i d'altres regions contra els privilegis proteccionistes que les burgesies catalana i basca exigien cada cop més i que els permetien de vendre més cars els productes en el mercat espanyol. I si la burgesia espanyola, en el seu conjunt, podia unir-se amb la catalana en la lluita pel poder com a classe "nacional" espanyola —com ho havia fet, tot i les inevitables contradiccions, durant el segle XIX, fins la Restauració— la unió esdevenia més difícil, gairebé impossible, quan la burgesia catalana es plantejava la lluita pel poder com a nucli apart. Si encara hagués tingut prou força per portar la comesa endavant! Però ja hem vist quins eren els límits entre la protesta revolucionària i el compromís amb la reacció. En l'esmentat debat parlamentari, el vell liberal Canalejas pogué encarar la burgesia catalana amb la més aguda de les seves contradiccions:

Si algún día —digué— en discutir aquestes coses amb més d'espai, arribessiu a convèncer-nos que cal constituir la regió catalana, què seria de l'element propietari català? Quina força tindrien els industrials de Catalunya per a canalitzar les aspiracions del proletariat obrer? Jo crec que es produiria una gran lluita. I sabeu si teniu el poder i l'organització vital necessaris per a resistir aquestes lluites del treball, aquestes grans convulsions socials, en les que tota la força, tot el vigor del poder de l'Estat semblen insuficients?"

Per tot això, la política espanyola durant els primers 20 anys d'aquest segle es va trobar gairebé sempre tergiversada i apartada dels seus problemes essencials per campanyes xovinistes que, a Catalunya, consistien en una oposició irracional a tot el que era castellà i, a la resta d'Espanya, en una difamació sistemàtica de tot el que era català, amb manifestacions com les dels boicots més o menys periòdics als viatjants catalans.

I, tanmateix, és notable que, per damunt de les excitacions nacionalistes d'una i d'altra banda, hi havia períodes d'auge del moviment de masses en que totes les forces oposades al poder monàrquico-territinent arribaven a coincidir. Així com a Catalunya existien forces que rebutjaven el nacionalisme conservador de la Lliga i pugnaven per unir les aspiracions nacionals del poble català amb la lluita dels pobles hispànics per la democràcia i la república, a Castella i arreu del país sorgien forces democràtiques que admetien —més o menys plenament— les reivindicacions autonòmiques catalanes. Era aleshores quan es veia clarament que la contradicció entre els pobles de tot Espanya, per una banda, i l'oligarquia aristocràtica terrinent, per l'altra, era més forta que tot.

La crisi de 1917: El fals nacionalisme de la gran burgesia catalana

El primer d'agost del 1914 va esclatar la primera guerra mundial entre les potències imperialistes. La guerra va repercutir a Espanya, que va quedar neutral, amb una impulsió general dels negocis de la burgesia. La perspectiva del guany fàcil va atreure grans inversions de capital estranger i va accelerar la fusió de la gran burgesia de tot Espanya —compresa la catalana— en una única oligarquia financera en la que també entraren cada cop més els aristòcrates terrinents.

Naturalment, la impulsió dels negocis burgesos comportava un increment de la força numèrica del proletariat. Segons els censos oficials, el nombre d'obriers espanyols va passar de 1.330.000 el 1910 a 1.617.000 el 1920. En alguns rams el nombre d'obriers va augmentar en més del 100 per cent. En el ram siderometal·lúrgic, per exemple, va passar de 61.000 a 200.000.

El comerç exterior absorbia la producció, fins el punt que el mercat interior —tot i la seva feblesa adquisitiva— mancava de productes. La burgesia s'aprofitava de l'exportació per apujar els preus a l'interior.

La contradicció de classe entre la burgesia i el proletariat es va aguditzar. Les vagues per millors salaris i per la reducció de la jornada de treball eren freqüents a Barcelona i altres centres industrials d'Espanya. L'estiu del 1916 hi va haver una vaga general de ferroviaris a tot el país. El desembre del mateix any hi va haver, també a tot el país, una vaga general contra l'encariment del cost de la vida.

La consciència de classe dels treballadors es va elevar i un profund corrent empenyia la U.G.T. i la C.N.T. vers la unitat d'acció. Les lluites econòmiques anaven polititzant les masses treballadores i llur acció s'orientava cada vegada més clarament contra el règim monàrquico-territinent, per la república democràtica.

S'acostava una crisi revolucionària. El feixuc aparell polític de l'oligarquia —superat per la rapidesa dels esdeveniments— començava a trontollar. La burgesia catalana veia acostar-se l'hora de l'arribada al poder. L'oligarquia mobilitzava les seves forces. Amb motiu de la petició de la burgesia catalana d'un Port Franc a Barcelona, va aixecar furioses campanyes contra els "catalans separatistes" i va organitzar boicots contra els productes i els viatjants catalans.

La Lliga passà a l'atac amb el manifest "Per Catalunya i per l'Espanya gran", publicat el mes de març del 1916 amb la firma de tots els diputats i senadors catalans que aprovaven la seva política. Els parlamentaris catalans van recórrer les principals capitals de província amb l'intent d'organitzar-hi moviments regionalistes que canalitzessin el malcontentament general contra l'Estat centralista i recolzessin l'acció de la Lliga per la conquesta del poder. Llevat d'Euscadi, on s'havia desenrotllat també un moviment nacional, i de Galícia, on les diferències de llengua, el renaixement cultural i les peculiaritats econòmiques i socials contenien un moviment nacional en potència, la Lliga no va trobar cap suport seriós enlloc d'Espanya.

En el debat parlamentari de juny del 1916, Cambó ma-

nifestava sense embuts l'aspiració de la Lliga i, ensems, el desencant pels fracassos experimentats fins aleshores:

“Som els regionalistes catalans un cas únic en la flora política espanyola, potser en la flora política d'Europa; ens passem la vida combatent els governs i fent oposició als governs, però jo he de dir-vos, senyors diputats, i permeteu que en aquest moment de sinceritat no tingui la hipocresia de la modèstia, que nosaltres som un grup d'homes de govern, que hem nascut per a governar, que ens hem preparat per a governar, que en l'esfera de l'acció on hem governat¹⁰ hem demostrat aptituds per a governar i, tanmateix, senyors diputats, estem condemnats a ser homes constantment d'oposició.”

En el curs del mateix debat, el govern pressionà anunciant el projecte de crear un impost especial sobre “els beneficis de guerra”, cosa que va a provocar l'alarma de la burgesia industrial i comercial enriquida amb el “boom” d'aquells anys.

Era l'enfrontament directe. Les classes enriquides aspiraven al poder polític. L'oligarquia aristocràtica, que sentia trontollar el seu aparell, es defensava. Les masses populars, víctimes de l'especulació i de l'inflació, lluitaven amb una combativitat creixent. El malestar atenyia l'Exèrcit, on s'anaven constituint les juntes d'oficials anomenades “de defensa”. Cadascú mobilitzava les forces que podia. El 7 de juny Cambó reclamava en el Parlament l'autonomia de Catalunya. El 8 de juliol els diputats catalanistes demanaven la cooficialitat de la llengua catalana a Catalunya. El primer d'octubre, els diputats i senadors catalans es reunien amb els bascos per acordar d'oposar-se al projecte d'impost sobre beneficis extraordinaris. El 18 de desembre —com ja hem dit— les organitzacions obreres convocaven una vaga general contra l'encariment del cost de la vida.

L'any 1917 comença amb una crisi ministerial. L'agi-

¹⁰ Al·lusió a les Diputacions i a la Mancomunitat.

tació augmenta. El 25 de juny el govern acorda la suspensió de les garanties constitucionals.

La Lliga veu arribat el moment decisiu. El 5 de juliol convoca en assemblea tots els diputats i senadors catalans. Adhuc Lerroux hi assisteix. Reunida a l'Ajuntament de Barcelona, sota la presidència de Ramón d'Abadal, l'assemblea declara “la voluntat de Catalunya” d'obtenir un règim d'àmplia autonomia i la necessitat de transformar l'Estat centralista a base d'un sistema d'autonomies regionals. Acorda també —tot fent seves les reivindicacions dels partits democràtics de la resta d'Espanya—: 1) Demanar al govern la immediata reunió de les Corts perquè, en funcions de Constituents, resolguin sobre l'organització de l'Estat i l'autonomia dels municipis i donin solució immediata al problema militar i als problemes urgents de la vida econòmica espanyola; 2) Comunicar l'anterior acord al govern i, en cas de no obtenir la immediata convocatori de les Corts, invitar tots els senadors i diputats espanyols a una assemblea extraoficial que deliberi sobre els extrems assenyalats i la reunió de la qual es celebrarà a Barcelona el 19 de juliol.

La Lliga pren, doncs, la direcció del moviment contra l'Estat oligàrquic. Juga la carta de la subversió i vol tenir al darrera el suport del poble català.

El cap del govern Dato refusa l'ultimàtum. El 19 de juliol és celebrada l'Assemblea de Parlamentaris convocada per la Lliga en un dels edificis del Parc de la Ciutadella, també sota la presidència de Ramón d'Abadal. Hi assisteixen 55 diputats i 13 senadors. 10 parlamentaris més hi envien públicament llur adhesió. Entre els assistents hi ha el líder del Partit Socialista Obrer Espanyol, Pablo Iglesias. El governador civil, Leopoldo Matos, acompanyat per la força pública, la suspèn sense trobar cap resistència. Es feren algunes arrestacions denominades de “la mano al hombro”.

L'Assemblea de Parlamentaris s'entroncava amb la impulsió del moviment obrer i amb l'acord de la U.G.T. i la C.N.T. de preparar la vaga general.

La crisi revolucionària sembla a punt. El 13 d'agost, efectivament, esclata la vaga general a tot Espanya. Es proclamat l'estat de guerra. A Barcelona i a molts altres llocs hi ha topades entre els vaguistes i l'Exèrcit. Hi ha morts i ferits en particular a Sabadell. Alguns diputats són detinguts. Els vaguistes alcen barricades. Intervé l'artilleria. La vaga general durà sis dies.

A Catalunya, a Euscadi, a Astúries, els treballadors van lluitar heroicament contra la força pública i l'Exèrcit, però la vaga va acabar amb una derrota momentània de la classe obrera. I amb ella, de tot el moviment democràtic.

La vaga general i el moviment democràtic manifestat entorn de l'Assemblea de Parlamentaris eren un gran cop pel poder de l'aristocràcia terratinent, ja minat per les Juntes de Defensa a l'Exèrcit i per la rebel·lia oberta dels funcionaris. El monarca i l'oligarquia, conscients de llur feblesa, van decidir la via del compromís i van oferir a la gran burgesia catalana de participar en el govern.

Una acció decidida podia haver acabat aleshores amb el poder centralista semifeudal i haver establert un poder que transformés l'estructura política i econòmica del país, ensems que reconegués la personalitat nacional dels pobles de Catalunya, Euscadi i Galícia. Era el moment de plantejar obertament el problema de les llibertats polítiques i de les llibertats nacionals.

Però la gran burgesia catalana havia vist molt de prop la revolució, havia vist les masses populars al carrer. L'empenta verbal d'uns mesos enrera va deixar pas a una prudència covarda. L'interés estret de classe s'imposava per damunt de tot. La porta d'entrada en el poder polític li era finalment oberta i s'estimava més entrar-hi furtivament però sense riscs, que de bat a bat, amb el poble al darrera. Li feia més por el poble que l'oligarquia terratinent. Per altra part, la classe obrera encara no tenia una avantguarda suficientment preparada. Ni el PSOE ni l'anarquisme estaven capacitats per a donar a la vaga una direcció política correcta.

Els parlamentaris van deixar que passés l'escomesa del moviment obrer i es van tornar a reunir el mes d'octubre a l'Ateneu de Madrid. El 2 de novembre, Garcia Prieto constituïa el nou govern en el qual, al costat del homes de l'oligarquia semifeudal, entraven dos representants de la gran burgesia catalana: Joan Ventosa i Calvell a Hisenda i Felip Rodés a Instrucció Pública. Amb aquesta combinació, la Lliga va aconseguir nous privilegis econòmics i que no es parlés més de l'impost sobre beneficis extraordinaris de guerra.

Les masses populars catalanes que, per un moment, s'havien arrenclerat amb entusiasme darrera la Lliga, que havien cregut en la seva demagògia sobre l'autonomia catalana, que s'havien llençat al carrer contra l'odiat Estat oligàrquic que la Lliga deia combatre també, es trobaven al cap i a la fi amb que les coses seguien com abans i que la Lliga seia en el govern al costat dels enemics "centralistes". Així el fals nacionalisme de la Lliga quedava desemmascarat.

CAPITOL SEGON

EL MOVIMENT NACIONAL CATALÀ
SOTA LA DIRECCIÓ DE LA MITJANA
I PETITA BURGESIA

[1917-1936]

I

L'ESFORC DE RETROBAMENT

1917: començava una època crítica. L'Estat oligàrquic semblava a punt d'enfonsar-se. Les lluites de classe pre-nien més i més amplària. El triomf de la revolució russa d'octubre era un poderós estímul per a les masses treballadores. S'intensificaven les lluites reivindicatives. S'accentuava l'aspiració general a l'enderrocament de la monarquia. Totes les forces de conservació social semblaven insuficients per aturar l'empenta popular. El govern constituït el 2 de novembre no va durar i va deixar pas a un altre govern dit "de concentració" en el que, sota la presidència de Maura, figuraven Dato, Romanones, Garcia Prieto i, per la Lliga, Ventosa Calvell i el mateix Cambó.

Calia apaivagar la tempesta popular. El Govern restablí les garanties constitucionals, decretà l'amnistia pels fets de la vaga general... Però el malcontentament era massa fort. Els preus no paraven de pujar. El 1918 arribaven a l'índex 207 (sobre una base 100 el 1913). El govern "de concentració" no va poder superar les pròpies contradiccions i a l'Octubre del 1918 era substituït per un altre,

íntegrament liberal. La Lliga es trobava altra vegada fóra del poder.

A finals d'any, Cambó va explicar en un míting al Teatre del Bosc que "*sense l'entrada dels regionalistes en el govern Espanya s'hauria desintegrat*". Era una explicació franca: la Lliga havia entrat al govern per impedir que "Espanya" —és a dir, la monarquia— es "desintegrés". Per impedir, en substància, la revolució democràtica.

El moment de perill més greu havia passat. I l'oligarquia tradicional havia représ la direcció exclusiva de l'aparell estatal. La Lliga tornava a ser a l'oposició. I tornava a intentar la línia d'abans: la capitalització del sentiment nacional català. Junt amb el partit radical —tan desprestigiats pels seus escàndols administratius, especialment a l'Ajuntament de Barcelona, i tan menyspreats pels treballadors, per la seva demagogia— va llençar una campanya per *l'autonomia integral* de Catalunya. La demanda fou presentada el 29 de desembre del 1918 per una comissió de diputats de la Lliga, de terratinents alfonsistes i carlins, més alguns diputats aïllats, com Marcel·lí Domingo, Ramón Nogués i Comet i August Pi Sunyer.

Cambó havia dit, en el míting del Teatre del Bosc:

"Déu ha volgut que toqui a la nostra generació el renovament de Catalunya (...). Ara aquesta ressorgirà si no hi ha divisions entre els catalans. (...) Per això no hem de vacillar. Sigui República o Monarquia, Catalunya està decidida a tot, passi el que passi, costi el que costi. Tot el que es posi al davant de la marxa de Catalunya serà esclafat. En aquesta situació, República? Monarquia? Catalunya!

El llenguatge es radicalitzava, però els fets havien obert molts ulls i les paraules de la Lliga no trobaven ja el ressò d'abans. El moviment nacional començava a reorientar-se sense la Lliga, contra la Lliga.

D'altra banda, les lluites obreres s'intensificaven, el

govern suspenia les reunions de Corts —i la petició d' *autonomia integral* era arxivada—.

L'onze de novembre del 1918, les potències imperialistes, espantades per la possible extensió del moviment revolucionari, ja triomfant a Rússia, firmaven l'armistici. La crisi econòmica no trigaria a esclatar a Espanya. El negoci fàcil dels anys de guerra s'havia acabat bruscament. El comerç exterior d'Espanya, que l'any 1918 presentava encara un superàvit de 362'7 milions de pessetes, l'any 1919 tancava anivellat i el 1920 amb un dèficit de 424 milions. El desembre del 1920 feia fallida espectacular el Banc de Barcelona.

Era la crisi, efectivament. Les corporacions econòmiques catalanes, amb el Foment del Treball Nacional al capdavant, es van disposar a fer-ne pagar les conseqüències a la classe obrera i a les masses populars en general. La resistència d'aquestes topava amb una intransigència cada cop més tancada de la patronal. L'extraordinària energia i l'esperit de sacrifici dels treballadors van inspirar a Martí i Julià la frase que "*...el dia que els obrers prenguin el catalanisme en llurs mans, la llibertat de Catalunya serà una realitat...*"¹¹

Tanmateix, la classe obrera era presonera, encara, de la ideologia anarco-sindicalista i no comprenia prou bé el paper del moviment nacional com aliàt en la seva lluita emancipadora. L'anarquisme, tancat en l'apoliticisme i en la creença que la "revolució social" pot triomfar de la nit a l'endemà, no va trobar altra sortida, davant la intransigència de la patronal, que la famosa "acció directa". En comptes de mobilitzar l'opinió entorn de la classe obrera, va aïllar aquesta d'aquella i es va deixar portar, per les provocacions de la patronal, a un terreny en el que no li quedava altre camí que sucumbir més o menys heroïcament.

La patronal va començar a fer assassinar els dirigents

¹¹ Citat per S. Rocamora en l'estudi *Síntesis de política catalana contemporánea*, publicat en "Libro Banco-Cataluña", Buenos Aires, 1956.

dels sindicats obrers pels pistolers dels "Sindicats Lliures". El desembre del 1920, les "forces vives", encapçalades pel Foment del Treball, exigien al govern la destitució del governador civil, Frederic Carles Bas, que no es posava prou incondicionalment al seu servei. El govern central accedia i enviava a Barcelona dos generals tristement cèlebres: Severiano Martínez Anido, com a governador i Miguel Arlegui com a cap de policia. La força repressiva del govern i els pistolers de la patronal emprenien en comú la tasca d'ofegar en sang el moviment obrer. Una gran part de la burgesia catalana ja no acceptava altra llei que la "llei de fugues". Les reivindicacions nacionalistes quedaren al marge. L'interés de classe passava per damunt de tot. Aquella mateixa classe que feia tant poc de temps encara cridava contra l'absolutisme centralista, demana ara a crits una dictadura. I la dictadura va arribar, llençada, efectivament, des de Barcelona. El 13 de setembre del 1923, el General Primo de Rivera capità general de Catalunya, aplaudit per la burgesia catalana, anunciava el cop d'Estat i es traslladava a Madrid per a fer-se càrrec del poder en nom dels sagrats interessos de l'aristocràcia terratinent i de l'oligarquia financera —amb la gran burgesia catalana inclosa—.

El primer de desembre, el rei i Primo de Rivera passaren per Barcelona, de retorn d'un viatge a la Itàlia feixista. En el banquet que la gran burgesia catalana els va oferir a l'hotel Ritz, el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalc —que havia succeït a Prat de la Riba, mort el 1917— va a brindar per "*l'Espanya nova*". L'Espanya nova que, tot seguit, va prohibir l'ús del català en tots els organismes oficials i l'exhibició de la bandera catalana, va posar la Mancomunitat sota la "presidència" del cacic de Terrassa, el monàrquic Alfons Sala, i, finalment, el maig del 1925 la va dissoldre, davant la passivitat de la Lliga. La gran burgesia sacrificava la pròpia obra, malbaratava les aspiracions hegemòniques de cara a Espanya a canvi de "l'ordre públic" a Catalunya.

Esforços per a la reorientació del moviment nacional

La classe obrera i les masses pageses de tot Espanya superaven de mica en mica el nihilisme anarquista i el reformisme del Partit Socialista. Els delegats al Congrés de la C.N.T. celebrat al Teatre de la Comèdia de Madrid l'any 1919, acordaren l'adhesió a la Internacional Comunista i a la Internacional Sindical Roja. Els grups específics anarquistes van escamotejar l'acord sense gaires contemplacions. La repercusió de la revolució russa —motor del moviment revolucionari internacional d'aquells anys— va ser més profunda en els rengles del P.S.O.E. La Joventut Socialista primer, fundà l'any 1920 el Partit Comunista Espanyol i més tard prestigiosos dirigents i gran nombre de militants fundaren el Partit Comunista Obrer. Tanmateix, els primers militants comunistes no podien propagar encertadament unes teories que no coneixien prou bé i que solament amb la fundació del Partit Comunista d'Espanya, l'any 1921, van començar a ser divulgades. La revolucionària solució del problema nacional dels comunistes russos era encara mal coneguda. De fet el Partit Comunista no va poder propagar àmpliament les seves posicions polítiques i ideològiques fins la República.

Des del 1917 alçaven el cap molts nuclis i partits nacionalistes, oposats a la Lliga, i grups republicans oposats al lerrouxisme. Es feien i desfeien, canviaven de nom, s'unificaven i es tornaven a separar. Començava l'esforç per retrobar una nova orientació del moviment nacional, després de la traïció de la Lliga. La ideologia nacional-imperialista de la gran burgesia havia fracassat. La petita i mitjana burgesia s'esforçava per elaborar i propagar una nova concepció del nacionalisme i per pendre'n la direcció política.

En el moment del cop d'Estat de Primo de Rivera, alguns partits havien adquirit ja una certa consistència.

Estat Català, fundat per Francesc Macià l'any 1922, gaudia del prestigi del seu fundador ex coronel que s'

havia retirat de l'Exèrcit l'any 1907 en presentar-se com a candidat de Solidaritat Catalana. Era propietari de "Valmanya", un dels latifundis més grans de Catalunya. Però per la seva ideologia era un petit burgès, home afable i sentimental, que combinava la bonhomia amb l'energia del militar. Entorn seu es van aplegar nuclis petit-burgesos actius que, per naturalesa de classe i per estar menys lligats al mercat espanyol en el seu conjunt, es manifestaven radicalment per la República i per una solució del problema nacional estrictament catalana. Alguns admetien el pacte posterior amb els restants pobles hispànics. D'altres es declaraven resolutament separatistes.

Acció Catalana, creada també el 1922 per Jaume Bofill i Mates, Lluís Nicolau d'Olwer, Antoni Rovira i Virgili, Carles Jordà, Leandre Cervera i d'altres, era expressió de la intel·lectualitat liberal i europeitzant i de la mitjana burgesia, els interessos de la qual entraven en contradicció creixent amb l'oligarquia financera —compresa la gran burgesia catalana— no solament a Catalunya sinó en el mercat espanyol en el seu conjunt. Junt amb altres agrupacions nacionalistes basques i gallegues, *Acció Catalana* va fundar l'organisme "Galeusca".

Unió Socialista de Catalunya, constituïda el 1923 per Rafael Campalans, Gabriel Alomar, Manuel Serra i Morret, Joaquim Xirau i d'altres, expressava el nacionalisme de bona part de la intel·lectualitat universitària. Els fundadors s'havien separat del P.S.O.E. per la concepció centralista d'aquest, incompatible amb el moviment nacional català. Era particularment actiu a l'Escola Industrial i en el moviment cooperatiu. Intentava d'incorporar al nacionalisme una èlite obrera i de fer una síntesi del nacionalisme i del socialisme reformista.

En aquests partits militaven o van ingressar durant la Dictadura diversos intel·lectuals de prestigi. I, sobretot, advocats que s'havien distingit en la defensa judicial de la C.N.T. i dels militants anarco-sindicalistes. Entre aquests advocats destacava la figura de Lluís Companys, que tam-

bé era assessor jurídic de la *Unió de Rabassaires*. La seva influència va ser decisiva per guanyar a la causa del moviment nacional diversos dirigents cenetistes i els nuclis dirigents dels rabassaires.

Francesc Macià, una figura cabdal

En ser instaurada la dictadura de Primo de Rivera, Macià s'exilià a França, on es dedicà, íntegrament a la propaganda de l'ideal catalanista i a l'obtenció de recursos per l'alliberament de Catalunya, que concebia més aviat com una acció militar que com una lluita política.

Una de les seves primeres activitats fou el llençament de l'emprèstic "Pau Claris", els bons del qual portaven les quatre barres, l'estel d'Estat Català i la llegenda següent:

"Per la llibertat de Catalunya; per la cultura dels catalans, per la riquesa catalana, pel millorament i dignificació del proletariat."

La diferència amb les formulacions de Prat de la Riba era fonamental. Macià s'adreçava a tothom, al burgès i al treballador. Dels catalans d'Amèrica rebia diners i consells de mantenir-se ferm en "l'ideal separatista". L'any 1925 va fer un viatge a Moscou i va prendre contacte amb la Internacional Comunista. L'alliberament dels pobles de la vella Rússia per la revolució socialista havia impressionat profundament diversos nuclis nacionalistes. A París es va constituir un comitè de relacions entre Estat Català, la C.N.T. i el Partit Comunista d'Espanya. Tanmateix, la pressió insistent dels elements de dreta va influir Macià. Les seves relacions amb els comunistes es van anar refredant i l'esmentat Comitè va desaparèixer mentre es reforçaven les relacions entre Macià i els dirigents d'Acció Catalana.

La gran burgesia pressionava cada cop més els petits comerciants i industrials. L'aparell de la Dictadura li servia

per aconseguir més privilegis contra el poble treballador. Els petits competidors eren implacablement eliminats.

Macià cregué arribat el moment de l'aixecament de Catalunya. Organitzà una centúria d'homes armats i el novembre del 1926 es van concentrar a Prats de Molló —al departament francès dels Pirineus Orientals— amb l'intent de passar a Catalunya i donar el senyal de la sublevació. Els dirigents anarquistes havien d'ordenar la vaga general en nom de la C.N.T.

Macià i la seva centúria van ser detinguts pels gendarmes francesos. La vaga general no es va produir. Però el seu gest, romàntic i patriòtic, va desvetllar una onada d'entusiasme en el poble català, a les ciutats i al camp.

Macià, expulsat de França, va visitar diversos països d'Amèrica Llatina. A La Havana va jurar la "Constitució" separatista elaborada pels nuclis catalans de Cuba.

Mentrestant, a Catalunya, sota la bandera de Macià, començava una intensa activitat ideològica i política, contra la Lliga i exaltadora de la nova concepció del moviment nacional.

Eixamplament del moviment nacional sota la Dictadura

La persecució del moviment nacional per la Dictadura feia cada dia més evident la incompatibilitat de les aspiracions democràtiques i alliberadores d'aquell amb la monarquia. El moviment nacional català s'identificava, doncs, cada cop més clarament amb el republicanisme. D'aquesta manera adquiria un caràcter democràtic que no havia tingut sota la direcció de la Lliga. Les forces democràtiques de la resta d'Espanya, orientades també cap el republicanisme, no podien deixar de veure en el moviment nacional català un aliat poderós. Tot plegat enfortia l'amistat i la col·laboració entre els pobles d'Espanya.

L'any 1927, el moviment obrer havia recuperat ja bona part de les forces i del terreny perduts. Els sindicats eren

reconstituïts de mica en mica. Les vagues, freqüents. La burgesia nacional —petita i mitjana— intensificava la propaganda nacionalista, tot barrejant-hi temes de caràcter social la solució dels quals era condicionada a la del problema nacional. La seva formulació podria ser sintetitzada així: els salaris havien de permetre una vida decorosa als obrers i llurs famílies, l'escola havia de ser gratuïta i els estudis superiors accessibles als fills dels treballadors, els arrendaments i parts pagats pels pagesos als grans propietaris eren abusius i calia rebaixar-los. Però per a que tot això fos realitzable calia que, previament, Catalunya fos lliure i governada pels catalans.

Diguem que l'anarquisme va facilitar —per via d'abstenció— la penetració d'aquesta propaganda nacionalista en la classe obrera. Per als anarquistes el problema nacional era un problema polític més que només interessava els polítics. La classe obrera es trobava així mancada de plantejaments i posicions propis.¹²

Les societats culturals, esportives, recreatives, les cooperatives, els ateneus, les escoles nocturnes, eren centres de contínues discussions, de polèmica ideològica entorn a les noves concepcions nacionalistes. I àdhuc la rivalitat entre el Club de Futbol Barcelona —l'equip dels catalanistes—

¹² La concepció anarquista del problema nacional no podia ser més elemental i negativa. Uns anys més tard, ja en plena República, l'òrgan de la C.N.T. *Solidaridad Obrera* la resumiria així: "La nacionalitat catalana o qualsevol mena de nacionalitat és una concepció tan artificial com la de la nacionalitat anglesa, espanyola, russa, etc." (*S.O.* 30.9.1932). La seva actitud pràctica o bé consistia en el menyspreu pur i simple del moviment nacional o en l'oposició irreductible. El Ple dels sindicats de la C.N.T. del 23.4.1931 —uns dies després de la proclamació de la República— declarava que la C.N.T. lluitaria contra les aspiracions separatistes "...arrelades a les regions de Catalunya, Galicia i Bascònia..." amb totes les seves forces, "...des de la vaga general fins la insurrecció armada..." (*S.O.* 24.IV.31) (Vegeu l'estudi de L.V. Ponamariéva, "La qüestió nacional a Espanya i el moviment d'alliberament dels catalans, del 1931 al 1933" en el volum "*Sobre la història de les lluites alliberadores del poble espanyol.*" Moscu, 1959).

i el Real Club Deportivo Español —l'equip dels homes d'Unió Patriòtica del Primo de Rivera— servia per a la propagació de l'ideal nacionalista. El teatre d'aficionats era un altre centre d'agitació. Ho eren les ballades de sardanes, les subscripcions populars per les edicions de l'Institut d'Estudis Catalans... Tot ajudava a formar els nuclis locals de l'organització nacionalista i a endegar el malcontentament contra la Dictadura pel camí d'una acció conscient per la República i els drets nacionals de Catalunya.¹³

La intel·lectualitat, des de la Universitat i els diversos Instituts i Centres culturals prohibits o condemnats a vida precària per la Dictadura, intervenia activament en la lluita política i es decantava cada cop més cap a les posicions republicanes i nacionals de la petita i mitjana burgesia.

Els estudiants van constituir la Federació Universitària i Escolar (F.U.E.) i van actuar cada cop més obertament contra la dictadura. En col·laboració amb la F.U.E. de Madrid, van ser els iniciadors i organitzadors principals de l'Exposició del Llibre Català a la Biblioteca Nacional de Madrid, l'any 1927. Amb aquest motiu van ser celebrades reunions, col·loquis i conferències que contribuïen a estrenyer l'amistat castellano-catalana. La participació de Pompeu Fabra en l'Exposició, amb una conferència sobre la llengua i la cultura catalanes, va mobilitzar molts intel·lectuals madrilenys de categoria i va inspirar el seu manifest en defensa de la cultura catalana. Aquesta col·laboració entre intel·lectuals catalans i castellans s'orientava també cada vegada més decididament cap a una posició pro-republicana i pro-reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya.

En definitiva, l'opressió nacional de la Dictadura, la negació de les llibertats bàsiques, que en un primer moment havien colpit durament les forces democràtiques i

¹³ Vegeu més endavant la situació al camp i l'evolució de la qüestió agrària.

nacionalistes, provocava —per via de reacció— una ampliació del moviment democràtic i nacional. Totes les formes d'expressió eren emprades, clandestines, semilegals i legals. Nous sectors s'incorporaven a l'acció. I sota el silenci i l'ordre aparents del règim dictatorial, s'anava preparant la gran explosió popular que enderrocaria la Dictadura i proclamaria la República —i amb ella, els drets nacionals de Catalunya—.

La Lliga, abandonada per la joventut¹⁴ va fer encara alguns intents per recuperar la direcció del moviment nacional. Cambó va trencar el seu mutisme amb l'opuscle *El silenci de Catalunya* que volia ser una justificació de la col·laboració de la Lliga amb Primo de Rivera amb l'argument suprem que aquest havia restablert l'ordre públic a Catalunya.

Els dirigents de la Lliga van començar a publicar articles i comentaris sobre “els veritables interessos catalans”, la línia directriu dels quals era la condemna del nacionalisme d'esquerra i del separatisme i la demostració que Catalunya no podia prescindir del mercat espanyol. La Lliga veia venir la caiguda de Primo de Rivera i volia situar-se per quan arribés el moment. En caure, efectivament, Primo de Rivera el gener del 1930, Cambó va publicar el llibre “Per la concòrdia”, en el que reivindicava l'obra de la Lliga. Atacava el catalanisme d'esquerra —especialment la tendència Macià— i es pronunciava contra la República i a favor de la Monarquia.¹⁵

La Lliga va emprar totes les seves energies a defensar la Monarquia, a deturar el corrent popular per la República i la democràcia. Va donar un ministre —Ventosa i Calvell— per a l'últim govern monàrquic —el de l'almirall Aznar—. Com sempre, el seu interès de classe passava per damunt de tot. I aquells homes que uns anys enrera dre-

çaven les masses populars catalanes contra l'Estat burocràtic, incapaç i corromput de l'oligarquia, acudien una vegada més a defensar-lo contra l'empenta renovadora del poble.¹⁶ No és d'estranyar, doncs, que el dia de la proclamació de la República, centenars de milers de persones sortissin al carrer a Barcelona cridant “Visca Macià, mori Cambó.”

¹⁴ L'organització juvenil de la Lliga s'havia dissolt i els seus caps més representatius havien passat a Acció Catalana.

¹⁵ Argumentava que “... és més fàcil convèncer un home de la raó de Catalunya que haver de convèncer tot un poble...” Insistia en “l'iberisme”, és a dir, en l'aismilació de Portugal.

¹⁶ El 1931, Cambó va fundar un nou partit, el “Partido Centro Constitucional”, per unir les forces monàrquiques i tradicionalistes de tot Espanya. Entre els seus membres hi havia el Duc de Maura, Antonio Goicochea (un dels futurs organitzadors de l'aixecament feixista), el Duc de Figuerola, etc.

II

LA BURGUESIA NACIONALISTA-REPUBLICANA EN EL PODER

Proclamació de la República

L'any 1929 va ser decisiu. La crisi mundial començava a repercutir intensament a Espanya i aguditzava la lluita de classes. A Barcelona, els obrers de l'Exposició Internacional es van declarar en vaga. El gener del 1930 Primo de Rivera va haver de cedir el poder al general Berenguer, que va restablir algunes llibertats públiques, va decretar una amnistia per als presos polítics i autoritzà el retorn d'exiliats. També va anunciar eleccions legislatives. El rei i l'oligarquia volien sortir del pas amb algunes concessions però, de fet, contribuïen a fer més patent la descomposició del règim i a estimular les forces democràtiques.

Els partits burgesos republicans i els principals partits nacionalistes catalans, junt amb el Partit Socialista, es van posar d'acord amb el Pacte de Sant Sebastià per a proclamar la República i organitzar el primer govern provisional. Els dirigents sindicalistes es comprometien a deixar que els polítics fessin la "revolució política" i a no provocar conflictes durant els primers sis mesos de República. D'aquesta manera, els dirigents socialistes i anarquistes —que tenien una influència preponderant en la classe obrera— es posaven a remolc de la burgesia i li permetien de capitalitzar els esforços i sacrificis realitzats per les masses obrera i pageses.

Els representants dels partits nacionalistes catalans a la reunió de Sant Sebastià —Jaume Aiguadé, Manuel Carrasco i Formiguera i Maties Mallol i Bosc— després d'aprovar el pacte, van signar una declaració en la qual precisaven que llur participació

"... fou precedida del reconeixement unànim i explícit, per part de totes les forces republicanes espanyoles, de la realitat viva del problema de Catalunya i del compromís formal, conret per tots els presents, respecte a la solució de la qüestió catalana segons el principi d'autodeterminació, concretat en el projecte d'Estatut o constitució autònoma, proposada lliurement pel poble de Catalunya i acceptada per la voluntat de la majoria dels catalans, expressada en un referendun votat per sufragi universal..."

Com a forma d'acció contra la monarquia era prevista la sublevació. El 12 de desembre del 1930, els capitans Fermí Galán i Angel Garcia Hernández es van sublevar al capdavant de la guarnició de Jaca, però en no ser secundats per altres guarnicions van haver de rendir-se. 48 hores després eren afusellats. El crim, en comptes de salvar la monarquia, en va precipitar la fi.

El general Berenguer va dimitir i l'almirall Aznar constituí un nou govern el 18 de Febrer del 1931. Com ja hem dit, Ventosa i Calvell ocupava la cartera d'Hisenda en nom de la Lliga. Era un últim intent de salvar el què la història ja havia condemnat.¹⁷

Van ser convocades eleccions municipals. Els diversos partits nacionalistes d'esquerra van formar una coalició encapçalada per Francesc Macià que va presentar candidatures úniques arreu de Catalunya, enfront de la conjunció Lliga-Tradicionalistes. Acció Catalana, que esperava, potser, capitalitzar en benefici propi la probable desfeta de la Lliga, va presentar candidats independents.

¹⁷ "L'any 1931 hi hagué a Barcelona una altra fallida espectacular, la del Banc de Catalunya".

El poble va bolcar els vots en les candidatures de la coalició d'esquerra. El triomf va convertir aquesta coalició en un nou partit: *Esquerra Republicana de Catalunya*.

Amb les eleccions del 12 d'abril esclatava l'entusiasme republicà de tots els pobles d'Espanya. El rei havia d'abandonar el país. El 14 d'abril era proclamada la República. Milers de persones sortien al carrer a manifestar el seu entusiasme. I el crit que a Catalunya simbolitzava el triomf popular era —ja ho hem dit—: “Visca Macià, mori Cambó”.

La Generalitat de Catalunya

Macià i els seus partidaris no varen esperar. Van proclamar de seguida la República. I en el manifest de proclamació, Macià deia: “Catalans:

Interpretant els sentiments i els anhels del poble que ens acava de donar el seu sufragi, proclamem la República Catalana, com a Estat integrant de la Federació Ibèrica.

D'acord amb el president de la República Federal Espanyola, don Niceto Alcalà Zamora, amb el qual hem ratificat els acords del Pacte de Sant Sebastià, assumeixo provisionalment les funcions de president del Govern de Catalunya, esperant que el poble espanyol i el català expressin quina és, en aquests moments, llur voluntat..”

El text de la proclamació anava més enllà dels esquemes institucionals previstos pel Pacte de Sant Sebastià. El govern provisional de la República, alarmat, va enviar a Barcelona els seus dos ministres catalans —Lluís Nicolau d'Olwer i Marçal Domingo— i el socialista Fernando de los Rios per discutir amb Macià els termes de la proclamació. El govern de la República no volia pre-establir el caràcter federal o unitari de la República i, molt menys, acceptar el terme de Federació Ibèrica. Els resultats de la discussió van consistir en un canvi de denominació: la

“República Catalana” esdevenia “Generalitat de Catalunya”. Les raons eren oficialment explicades en una nota:

“Els tres ministres del Govern Provisional de la República han confirmat, de la manera més completa i absoluta, la seguretat que es complirà el Pacte de Sant Sebastià. Tots els reunits hem reconegut la conveniència d'avançar l'elaboració de l'Estatut de Catalunya, el qual, un cop aprovat per l'Assemblea d'Ajuntaments catalans, serà presentat com a ponència del Govern Provisional de Catalunya a la resolució de les Corts Constituents.

També ha estat unànime per part de tots els reunits, el reconeixement de la saludable eficàcia revolucionària dels actes realitzats fins ara a Catalunya. Per la seva part, el Consell de Govern que ha vingut actuant fins aquest moment a Catalunya ha decidit fer-ho, d'ara endavant, amb el nom, de gloriosa tradició, de Govern de la Generalitat de Catalunya”.

El canvi de denominació va passar, en el fons, desapercbut per a les masses populars, per a les quals l'essencial era la consolidació de la República, la satisfacció de les aspiracions nacionals i de les reivindicacions econòmiques i socials. Però alguns nuclis van condemnar-lo. Alguns nuclis de l'antic *Estat Català* van reprendre aquest nom i es van constituir en nou partit. Un altre grup més reduït s'havia declarat obertament separatista i a mitjans del 1930 va constituir *Nosaltros Sols*. La seva influència, tingué poca importància.

Els nuclis catalans d'Amèrica, deslligats de la variable situació de Catalunya, també van protestar per la substitució de la “República Catalana” i van escriure a Macià fent-n'hi retret. La resposta de Macià, datada el 17 de juny del 1932, és un document important que ens permet de veure alguns dels límits amb què topa el moviment nacional sota la direcció de la petita i la mitjana burgesies:

“Aquesta victòria electoral de les esquerres —diu Macià— és l’arma democràtica que ens posa a les mans els destins de Catalunya. Només així poguerem proclamar la República Catalana com a fruit de l’ideari mantingut sempre per nosaltres.

Malauradament, la República Catalana, per fets que seria llarg de contar, no tenia l’ajuda d’organitzacions netament nacionalistes i amb un criteri patriòtic prou definit. He de confesar-vos que els grups que l’haurien sostinguda, extremistes de tota mena, haurien parat la mà, l’endemà de la revolta al carrer. Hauriem aconseguit una República roja, cosa que repugnava a la immensa majoria dels catalans i suposo que també a vosaltres. Estic segur que aquesta República de caràcter social que us hauria estat imposada, sens dubte hauria posat els catalans en lluita amb nosaltres mateixos, hauria fet perillar les nostres llibertats i l’existència de la República mateixa”.

Document important, hem dit perquè posa de relleu la contradicció interna inherent als moviments nacionals dirigits per la burgesia: el temor a l’acció de la classe obrera i les masses populars, l’afany de reduir el moviment nacional a unes realitzacions que no vagin més enllà de l’interès de classe de la burgesia dirigent.

Però de fet, amb la proclamació de la República i l’establiment de la Generalitat, el poble català —que sentia moltes de les seves reivindicacions nacionals satisfetes— va portar a un primer pla les seves aspiracions socials.

El Consell de la Generalitat governava, de fet. Era el moment de començar a donar satisfacció a les necessitats més urgents i sentides de la població. La Generalitat demanava al poble paciència i més paciència al·legant que l’Estatut havia de ser aprovat encara pel Parlament de la República. Per no irritar la reacció, mantenia l’ordre i deixava que aquesta conspirés, que la gran burgesia sabotegés l’economia i tanqués fàbriques, acomiadés milers

de treballadors i els condemnés a la desocupació forçosa i a la misèria. Deixava que el governador civil, Anguera de Sojo, utilitzés la força pública contra la classe obrera que lluitava pel dret al treball i per millors salaris. A tot Catalunya, la Guàrdia Civil era enviada contra els treballadors industrials en vaga i contra els pagesos que es negaven a pagar als terratinents els mateixos arrendaments o parts que abans i a les companyies propietàries dels canals, els mateixos cànon. Un exemple significatiu va ser la vaga de setembre del 31 dirigida, essencialment, contra el governador Anguera de Sojo. Hi van participar més de 300.000 persones. Hi van haver xocs amb la policia, detencions, empresonaments. Macià que havia començat condemnant els excessos de la policia, va acabar fent una crida en la que condemnava “els infractors de l’ordre” i assenyalava “. . . la necessitat de prendre mesures contra la intolerable situació que amenaça la vida i la salut dels ciutadans”.

L’Estatut de Catalunya

El 14 de juliol del 1931, l’Assemblea i el Govern Provisional de la Generalitat aprovaven el projecte d’Estatut de Catalunya elaborat a Núria per una comissió presidida per Jaume Carner. Constava de 52 articles, el primer dels quals enuncitava que “Catalunya és un Estat autònom dintre de la República espanyola”. En el preàmbul hom feia constar l’aspiració a una estructuració federativa de l’Estat espanyol. El projecte preveia també que la llengua oficial a Catalunya havia de ser el català. La Generalitat es reservava el poder legislatiu i executiu en matèria d’ensenyament, en tots els graus; règim municipal i divisió territorial de Catalunya; regulació del dret civil i hipotecari; organització dels tribunals; nomenament de notaris i registradors de la propietat; legislació de ferrocarrils, camins, canals i ports; ordenació dels serveis forestals, agrònoms i pecuaris. Sindicats i cooperatives agrícoles i acció social agrària; beneficència i sanitat interiors; po-

licia i ordre interiors; serveis d'aviació civil i radiodifusió; establiment i ordenació de centres de contractació de mercaderies i valors; cooperatives i mutualitats; emissió d'emprestits, i altres matèries relatives a la vida interior de Catalunya no reservades pel poder central.

També corresponia a la Generalitat la competència executiva en diverses matèries legislades per la República entre elles la recaptació d'impostos i monopolis.

La defensa, l'establiment dels drets constitucionals i les condicions per a ser espanyol, les relacions internacionals, el règim d'aduanes, les relacions amb l'Església, l'organització militar, la declaració de guerra, el sistema monetari, l'emigració i immigració, el servei de passaports, les comunicacions (correus, telègrafs, radiocomunicació) i d'altres matèries eren atribució exclusiva del govern central.

Com a recursos principals, la Generalitat es reservava els impostos directes: contribució territorial, rústica i urbana; contribució industrial i de comerç; contribució sobre les utilitats de la riquesa mobiliària; impostos de drets reals i sobre transmissió de béns.

El projecte fou sotmés a l'aprovació dels ajuntaments, primer, i de tot el cos electoral català, després. El 2 d'agost del 1931, el poble català aprovà el projecte d'Estatut amb el 95 per cent de vots a favor, que equivalia al 75 per cent del cos electoral. Al camp el percentatge favorable era del 99 per cent.¹⁸

El 15 d'agost, el projecte fou portat personalment per Macià a Madrid, tot esperant que l'aprovació per les Corts seria ràpida.

Però a les Corts la majoria dels diputats no veien amb gaire bons ulls la qüestió catalana. Adhuc en la coalició governant hi havia moltes reserves, especialment per part dels socialistes. La discussió de l'Estatut no va començar fins el 6 de Maig del 1932 i va avançar lentament, enmig

¹⁸ El nombre total de vots feu de 592.960 a favor i 3.276 en contra.

d'innombrables regateigs que, en el fons, eren concessions a la reacció.

El destí de l'Estatut —i el reconeixement més o menys autèntic i ple del dret d'autodeterminació— depenien, doncs, de l'acció de les masses populars. L'Esquerra, però, no va fer gairebé res per organitzar-la i centrava la seva acció en els compromisos parlamentaris. El setembre del 1931, Lluís Companys demanava al poble, en un discurs pronunciat a Barcelona, "tranquil·litat", "comprensió", "esperit de responsabilitat"... Tanmateix, el 24 d'abril del 1932, 200.000 persones es manifestaven a Barcelona i obligaven les Corts a començar la discussió dues setmanes més tard.

Durant la discussió parlamentària, el text inicial fou objecte d'importantes modificacions. La formulació de l'article primer es convertí en un altre que definia Catalunya com a "regió autònoma integrant de l'Estat espanyol". Fou també suprimit el punt sobre l'aspiració a una estructura federal de l'Estat espanyol. El català fou reconegut com a idioma oficial de Catalunya, però en igualtat de condicions amb el castellà. Al paràgraf que atorgava a la Generalitat el poder legislatiu en matèria agrària, feu afegida una clàusula que salvaguardava la competència del poder central en allò que calgués per "...la protecció de la riquesa i la coordinació de l'economia...". clàusula que serviria, precisament, a la gran burgesia catalana per a impugnar, més tard, les reformes socials al camp català. En el domini de la justícia era reconeguda a la Generalitat la competència en l'organització de totes les jurisdiccions, llevat de la militar. A Catalunya era creat un Tribunal de Cassació, però no un Tribunal Suprem com preveia el projecte. Els fiscals eren, doncs, subordinats al poder central. En la qüestió de policia i ordre interiors s'acordà el traspàs a la Generalitat dels serveis de policia de Catalunya —llevat dels de frontera—. Però al mateix temps era creada una "Junta de Seguretat", formada per representants de la Generalitat i del poder central —en nombre igual— que exercia un control

superior de policia sobre el territori català. Fou atorgat al govern central el dret d'enviar la força armada a Catalunya, no solament a petició de la Generalitat —com era previst al projecte inicial— sinó també per pròpia iniciativa. El govern central tenia també el dret d'inspecció sobre l'execució a Catalunya de la legislació general d'Espanya. En cas de conflicte entre la Generalitat i el govern central, el litigi seria examinat no per un tribunal especial paritari —com preveia el projecte— sinó pel Tribunal de Garanties Constitucionals, en el qual Catalunya només hi podia tenir un representant.

La lentitud de la discussió fou trencada per la con-moció de l'aixecament del general Sanjurjo. Sota la pressió de l'empenta popular i de la derrota de la reacció, les Corts aprovaren l'Estatut, el 9 de setembre del 1932, per 318 vots a favor i 19 en contra.

Un cop aprovat l'Estatut, fou elegit el Parlament de Catalunya. Macià fou designat president de la Generalitat —ja amb caràcter efectiu— i es va formar el nou Consell de govern. El Parlament de Catalunya constava de 85 diputats.¹⁹ La majoria era formada pels 61 diputats de l'Esquerra Republicana, Acció Catalana i Unió de Rabassaires i els 5 de la Unió Socialista de Catalunya. L'oposició, pels 16 diputats de la Lliga i dels terratinents. Hi havia també un diputat d'Unió Democràtica, elegit en les llistes de la Lliga però que, de fet, col·laborava amb la majoria. La Generalitat va crear noves institucions, va redreçar-ne d'altres que havien decaïgut durant la Dictadura i va realitzar una obra molt estimable en el terreny cultural i educatiu. Però les aspiracions de millorament econòmic i social de les masses catalanes no van ser satisfetes en la mesura en que podien i havien de ser-ho. I això, de mica en mica, anava accentuant el divorci entre el poble i l'equip burgès governant.

Ara bé, malgrat les reticències i les concessions a la

¹⁹ De fet eren 83, puix dos d'ells havien estat elegits en dues circumscripcions diferents.

reacció, l'Estatut era una important victòria per a les forces democràtiques de Catalunya i de tot Espanya. Catalunya no havia gaudit mai de tanta llibertat en els darrers 200 anys. L'Estatut havia estat aconseguit gràcies a l'auge de les forces democràtiques a tot Espanya. Era un cop a l'unitarisme reaccionari de l'oligarquia i, per tant, una important contribució a l'enfortiment de la democràcia espanyola. Era també un instrument —imperfecte però real— per a plantejar la lluita contra la reacció catalana en condicions favorables per al poble. No és d'estranyar, doncs, que els homes de la Lliga i els terratinents de l'Institut de Sant Isidre veiessin l'Estatut com un enemic i lluitessin contra la seva aplicació aliats a la reacció centralista. I si aquest instrument no fou més efectiu la causa cal cercar-la en les indecisions, en les inconseqüències revolucionàries de les forces que en dirigien la seva aplicació a Catalunya i a la resta d'Espanya.

L'obra cultural i pedagògica de la Generalitat

Constitueix, sens dubte, l'aspecte més positiu de la seva gestió.

L'article 31 del projecte d'Estatut establia: "L'ensenyament primari serà obligatori i gratuït. La Generalitat facilitarà als escolars més aptes l'accés a l'ensenyament secundari i al superior..." La disposició era complementada en el preàmbul per una declaració de principis pedagògics que deia:

"El nostre poble aspira a que l'escola es transformi profundament, d'acord amb els mètodes practicats en les nacions més progressives, per a que en ella l'infant aprengui a ser un bon ciutadà i, mitjançant la noció de la solidaritat humana, purifiqui la seva ànima del pes que creen les diferències socials..."

La disposició i la declaració de principis expressen la grandesa i els límits de l'empenta renovadora de la burgesia republicana nacionalista.

En la pràctica tingué, entre altres, les següents conseqüències: el català retrobà —per primera vegada en l'època moderna— la categoria d'idioma d'ensenyament i d'administració, amb tot el que això significa per al propi desenrotllament de l'idioma com a instrument de cultura. A les escoles, el català era llengua exclusiva per als infants de 4 a 6 anys. A partir d'aquesta edat, a totes les escoles de l'Estat a Catalunya s'ensenyava tres dies en català i tres dies en castellà.

El pressupost d'Instrucció Pública rebé una atenció especial,²⁰ foren construïdes noves escoles, la majoria modernes, ben airejades, funcionals. Els salaris dels mestres foren seriosament augmentats, s'implantaren nous mètodes pedagògics amb àmplia iniciativa per a la investigació i l'experimentació.

Una important conquesta democràtica era el caràcter laic i mixt de l'escola. Els llibres de text, completament renovats, eren inspirats per un criteri harmonitzador del seny, del patriotisme català, de l'amor a la República, al progrés, per bé que amb el llast d'una concepció idealista de la nació, del progrés i de la història.

La Universitat Autònoma deixà de ser el parent pobre, menystingut per l'Estat i la societat, per a esdevenir una institució de gran prestigi. El català fou emprat com a llengua d'ensenyament superior. Els catedràtics i professors tingueren àmplies possibilitats d'orientar l'ensenyament segons la pròpia inspiració i el propi talent renovador.

Les institucions creades anys enrera per la Mancomunitat i els homes de la Lliga reberen un gran impuls i pogueren expressar bona part de les seves virtualitats, amagades per l'estreta orientació classista del primer moment. L'Institut d'Estudis Catalans esdevingué el centre fonamental de la renovació cultural i lingüística. La reforma ortogràfica —ja del tot imposada— demostrà les grans possibilitats d'adaptació de la llengua catalana a les necessitats d'una

²⁰ El pressupost d'Instrucció Pública de l'Ajuntament de Barcelona, per exemple, fou triplicat. (Cfr. A. Sieberer, "*Espagne contre Espagne*", Ginebra, s.d. pàg. 223).

societat moderna altament desenrotllada. Prengué nova importància l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que pogué fer un treball de masses. La Fundació Patxot augmentà els seus premis i estímuls per als treballs científics de tota índole. Eren publicades almenys una dotzena de revistes mèdiques en català i moltes d'altres en els diversos dominis científics. La ciència catalana esdevingué una important realitat. Augmentaren les possibilitats —i el rendiment científic i pedagògic— institucions com la Universitat Industrial, l'Escola del Treball, l'Escola Normal i d'altres.

En el terreny literari, augmentaren les edicions de llibres i revistes, Sorgiren noves editorials. I, sobretot, la llengua catalana tingué via lliure en la premsa diària i en la ràdio. Ha estat calculat que el nombre de revistes, diaris i publicacions periòdiques en català, des del 1920 al 1936 arribà a ser de 1.579, la majoria dels quals aparegueren durant el període republicà. L'augment de les publicacions era no solament un fet a Barcelona-capital sinó a totes les comarques catalanes: era un augment en nombre i en extensió. Augmentava també el nombre de butlletins excursionistes i esportius en català.

L'esforç i els resultats foren també importants en l'ampliació de la xarxa de biblioteques i en la millora de les ja existents. La Biblioteca de Catalunya esdevingué una gran institució.

Creixien les activitats folklòriques, els esbarts i orfeons, les agrupacions dramàtiques —aficionats i professionals—, els centres recreatius, les activitats populars de tota mena.

Un esment especial mereix la tasca de creació, ampliació i modernització de Museus, que culminà amb el Museu d'Art Català al Palau de Montjuich, obra decisiva i incomparable per a la valoració de l'art romànic català i universal.

Tot plegat era la demostració de les possibilitats renovadores de l'idioma i la cultura catalanes. I de quines han de ser les condicions perquè aquestes possibilitats puguin manifestar-se: democràcia a Catalunya i a tot Espanya.

Quedà també demostrat que la possessió d'un instrument de govern propi feia possible que les iniciatives culturals i ideològiques minoritàries d'anys enrera adquirissin caràcter de masses.

Si no s'avançà més fou perquè la reacció ho impedia (v.g. durant el bienni negre l'Estatut fou suspès i moltes revistes i publicacions suprimides, mentre els homes de la Lliga eren al poder), però també pels límits de classe de la burgesia nacional que no pensava en una democratització radical de la cultura sinó, en el millor dels casos, en la "purificació de l'ànima dels ciutadans del pes que creen les diferències socials. . ." En la pervivència d'aquestes diferències socials hi havia, precisament, el límit que la burgesia republicana no s'atrevia a enfonçar i que impedia que la renovació cultural fos encara més profunda del que ja fou.

Moviment obrer i lluites socials. Creació del Partit Comunista de Catalunya

En ser proclamada la República, la classe obrera era ja a Catalunya el nucli més important de la població activa.²¹ La gran masa dels obrers seguia sota la influència de la C.N.T. Però una part d'ells era influïda per la burgesia nacionalista, a la qual havia atorgat els vots.

L'actitud dels anarquistes, tancats en el criteri de la "revolució social" concebuda com a "tot o res", era vista

²¹ Segons el cens electoral del 1930, la població catalana es repartia de la manera següent:

—*Activitats industrials*, 605.371, dels quals 567.000 obrers i empleats. La resta patrons i menestrals.

—*Activitats agrícoles*, 362.873, dels quals uns 40.000 obrers.

—*Activitats comercials*, 147.205; *Professions liberals*, 70.270; *Exèrcit*, 26.850; *Dones de feina i sense professió*, 823.353; *Menors de 15 anys*, 755.380 (cal tenir en compte que molts treballaven). *Total*, 2.791.302. (Cfr. "La composició professional de la població de Catalunya", "La correspondència internacional", núm. extraordinari, 1938).

amb disjut per molts quadres sindicals i va obrir una profunda crisi ideològica en els sindicats cenetistes. La primera manifestació important en fou el "Manifest dels 30", signat per Joan Peiró i altres dirigents sindicalistes l'agost del 1932, en el que es declaraven "revolucionaris però no cultivadors del mite de la revolució". La seva crítica de la F.A.I. (Federació Anarquista Ibèrica) era justa, però la seva posició negativa envers el Partit Comunista els duia a posicions reformistes i, de fet, a la impotència. Més tard se'n van separar altres encapçalats per Angel Pestaña, el qual va crear el Partit Sindicalista, de vida feble i escassa influència. L'any 1933 es va separar de la C.N.T. la Federació Local de Sindicats de Sabadell, que es va constituir en Federació autònoma dita d'oposició al monopoli anarquista de la C.N.T. Els anarquistes lluitaven sense contemplacions contra tota mena d'oposició a l'interior de la C.N.T. A molts indrets de Catalunya van aparèixer sindicats autònoms expulsats de la C.N.T. pels faistes i altres, descontents de la direcció faista, es separaren.

A Catalunya, el creixement del Partit Comunista es va veure obstaculitzat pel sectarisme dels seus dirigents i per l'acció del grup de Joaquim Maurin que s'havia aprofitat de les seves posicions en la direcció de la Federació Catalana Balear del Partit Comunista d'Espanya per crear un grup escissionista —el Bloc Obrer i Camperol— en el qual especulaven amb la simpatia dels obrers pel comunisme per arrossegar-los a posicions de tipus nacionalista. Aquest grup, d'orientació trotsquista fundà més tard el Partit Obrer d'Unificació Marxista (P.O.U.M.), el qual va ser desemmascarat disminuint sensiblement la seva influència.

L'any 1932, després del IV Congrés, celebrat a Sevilla, el Partit Comunista d'Espanya va reorganitzar la seva direcció, que va ser posada en mans de Josep Díaz, Dolors Ibàrruri i altres militants que havien assimilat justament les teories marxistes-leninistes —confirmades pels 14 anys de construcció del socialisme a la U.R.S.S.— i sabien

aplicar-les correctament a les condicions concretes d'Espanya. Ràpidament augmentà a tot Espanya l'autoritat i la influència del Partit Comunista.

L'estiu del 1932, les organitzacions comunistes de Catalunya, que actuaven fins aleshores com a Federació Catalana-Balear, es van reunir en Conferència i van constituir el Partit Comunista de Catalunya. La seva tasca era d'aplicar a Catalunya la línia general dels comunistes de tot Espanya, de portar a la classe obrera la ideologia marxista-leninista, de fusionar les aspiracions socials i nacionals de les masses populars catalanes en una lluita única per les realitzacions econòmiques i polítiques que consolidessin la democràcia i la fessin avançar cap al socialisme. La divulgació de les realitzacions del socialisme i de la solució del problema nacional a la U.R.S.S., guanyaven cada dia més les simpaties de les masses populars vers la ideologia comunista. El Partit Comunista va anar ampliant la seva organització i s'anà constituint en el centre de una nova empenta unitària del moviment obrer i pagès a Catalunya.

Les vagues eren freqüents a Catalunya. Obrers, empleats i dependents mercantils exigien el millorament de llurs condicions de vida. Els dirigents anarquistes de la C.N.T., en comptes d'organitzar i orientar l'acció de les masses treballadores, van preparar un moviment insurreccional i proclamaren el comunisme llibertari a la conca minera de l'Alt Llobregat. L'heroisme i la combativitat dels miners eren, així, esmerçats en una causa perduda. L'any següent, el gener del 1933, van realitzar un altre "putsch" amb intents d'assalt contra algunes casernes de l'Exèrcit a Barcelona, Lleida i altres ciutats de Catalunya i de la resta d'Espanya. Aquestes accions, organitzades pels grups específics anarquistes, independentment de la voluntat dels qui hi participaven, no colpejaven la reacció sinó que li facilitaven les maniobres contra la República i la democràcia. Els anarquistes s'anaven aïllant del conjunt de la classe obrera. I, d'altra banda, l'actitud de la Generalitat —que no prenia cap mesura radical a favor

del poble per por a exacerbar l'oposició de la gran burgesia i dels terratinents— creava el desengany en la majoria del poble. Les organitzacions i institucions republicanes s'anaven quedant aïllades davant l'ofensiva de la reacció, que capitalitzava còmodament el malcontentament popular.

En les eleccions generals al Parlament de la República de novembre del 1933, la coalició Lliga-terratinents recuperava bona part del terreny perdut i deixava les esquerres triomfadores de 1931 en minoria.²²

El desengany envers els partits de la petita i mitjana burgesia havia fet que entre la classe obrera catalana trobés ressò la consigna d'abstenció dels anarquistes. Al camp tornava a sentir-se el temor de les represàlies dels grans propietaris.

El Partit Comunista d'Espanya va presentar candidatures pròpies a les eleccions per explicar la situació a les masses obreres i pageses. Dirigits els seus plantejaments contra la reacció i contra el perill que feia planar sobre el país. Però criticava al mateix temps, la prudència de la coalició nacionalista burgesa envers la gran burgesia i els terratinents. Denunciava la persecució de la Generalitat contra el moviment obrer cenetista i, tot criticant les tàctiques "putschistes" dels dirigents anarquistes, defensava la justesa de les reivindicacions obreres i pageses, íntimament lligades al sentiment nacional del poble. Cridava la classe obrera i la pagesia a unir-se contra l'amenaça de la reacció i a pressionar la Generalitat per a fer-li prendre mesures més radicals a favor del poble. Finalment, assenyalava la necessitat d'actuar conjuntament amb els restants pobles hispànics, en defensa de la República, per una autèntica

²² En les eleccions per a les Corts Constituents del 28 de Juny del 1931, l'Esquerra va aconseguir 42 diputats, Acció Catalana, 26 i la Lliga, 3. En les eleccions del novembre del 1933 l'Esquerra va aconseguir 23 diputats i la Lliga també 23. A Barcelona capital van ser elegits 13 de la Lliga, 4 de l'Esquerra, un de la C.E.D.A. i un federal. A Barcelona-provincia, 12 de l'Esquerra i 3 de la Lliga.

reforma agrària, per la depuració de l'Exèrcit i pel ràpid traspàs a la Generalitat de tots els serveis que li corresponien segons l'Estatut i que la reacció li regatejava.

La qüestió agrària. La Llei de Contractes de Conreu

En ser proclamada la República, gairebé el 80 per cent dels pagesos catalans treballaven terra d'altri. A Catalunya no hi havia grans latifundis —o almenys no predominaven com al sud d'Espanya—. El tipus principal de relació era el de les hisendes de terratinents mitjans amb un complicat sistema semifeudal d'arrendaments.

En els llocs on estava estesa la viticultura —sobretot a Barcelona i Tarragona— la forma dominant d'arrendament era la "rabassa morta". El pagès estava obligat a la rompuda i conreu de la terra i a lliurar al propietari una determinada part de la collita que, sovint, arribava al 50 per cent. El rabasser havia de pagar els impostos i totes les càrregues fiscals i moltes vegades una quantitat en concepte de dret d'entrada que equivalia, de fet, al preu de la terra. D'antuvi el contracte de rabassa morta era pràcticament perpetu perquè s'acabava quan morien els primers ceps o les dues terceres parts de la plantació. Amb la crisi de la filoxera —a finals del segle passat— van morir la majoria dels ceps i els propietaris se'n van aprofitar per desnonar milers de rabassaires. El Codi Civil va establir un termini de 50 anys com a durada del contracte. En acabar el termini, el propietari es trobava amb un terreny romput i conreat que havia augmentat molt de preu sense costar-li res, mentre el rabasser es quedava sense terra ni recursos.

Un altre tipus de contracte era el de parceria, particularment estès a les zones cerealistes. També aquí el propietari tenia dret a una part de la collita. La durada del contracte no depenia de la vida de les plantes sinó de la voluntat del propietari en el moment de la fixació del contracte.

També estava molt estès el subarrendament. Bon nombre

de pagesos rics no propietaris, subarrendaven la terra als pagesos pobres i mitjans —els més nombrosos— mentre ells vivien de l'especulació o del conreu de les millors terres.

Abundaven, per altra banda, formes de dependència com la masoveria, en la qual els terratinents o primers arrendataris llogaven un obrer o un pagès amb poca terra i li facilitaven, en condicions determinades, una parcel·la a canvi del conreu de la terra d'aquells.²³

El domini dels propietaris al camp català no era solament econòmic sinó també polític. Seguia vigent —contràriament al que passava a les ciutats— el caciquisme. Els grans propietaris, organitzats en l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, mantenien estrets lligams amb la burgesia urbana —representada sobretot per la Lliga— i entre ambdues forces procuraven de controlar el camp català i convertir-lo en una reserva del seu predomini polític.

Enfront d'aquesta situació els camperols venien organitzant-se i lluitant des de feia anys. Sorgiren associacions locals de "Pagesos, jornalers i parcers" que lluitaven per l'augment de jornals, per la rebaixa de la jornada de treball i pel millorament dels contractes de conreu. Per aquests anys bon nombre de camperols ingresaren en els sindicats de la C.N.T. i de la U.G.T. Després de la crisi revolucionària del 1917 el moviment nacionalista d'esquerra va anar guanyant influència al camp. L'any 1922 fou creada la *Unió de Rabassaires i altres Cultivadors del Camp de Catalunya*. Entre els seus dirigents destacaven F. Riera, Amadeu Aragay i el futur president de la Generalitat, Lluís Companys. En els primers moments, la Unió va limitar la seva activitat als mètodes legals de lluita, en forma de peticions a les autoritats. El seu programa reivindicatiu era moderat, però aportava un principi d'organització pròpia i contribuïa a donar consciència a la massa pagesa de la seva força, enfront dels propietaris.

²³ Cal fer constar que totes aquestes formes contractuals segueixen vigents avui dia al camp català.

La Unió anà guanyant influència en els anys de la Dictadura, tot i les condicions desfavorables per a la seva activitat. La vella fórmula la que "...a Catalunya la terra està molt repartida i no cal una reforma agrària..." fou arreconada per consignes com el rebaixament dels arrendaments i parts, la justícia social, la redistribució de la propietat, la supressió d'impostos, la creació d'escoles, etc. Les masses treballadores del camp se sentien, així, interpretades en les seves aspiracions.

En ser proclamada la República, el moviment pagès adquirí una gran empenta. Molts rabassaires i arrendataris van deixar de pagar la renda als propietaris. A primers de maig del 1931, milers de pagesos van emprendre una marxa cap a Barcelona, però foren dispersats per ordre del governador.

El govern de la República va anunciar la reforma agrària, però la reforma no venia. L'onze de juliol del 1931 fou publicat un primer decret sobre la revisió dels contractes d'arrendaments agrícoles, que afectava només les rendes pagades en diners i no en fruits. Tot i així, a Catalunya foren presentades immediatament moltes demandes de revisió. Els propietaris organitzaven la resistència, amb la complicitat de l'aparell administratiu i judicial.

L'Estatut, que preveia el traspàs de la política agrària a la Generalitat, fou aprovat en massa per la pagesia. Mentre aquesta veia en l'autonomia la garantia d'una satisfacció de les seves aspiracions, els propietaris i terratinents utilitzaven tots els instruments de l'administració central per defensar els seus privilegis.

El 8 de setembre del 1931, el governador civil Anguera de Sojo va publicar una circular en la que no solament interpretava de manera desfavorable a la pagesia els decrets de revisió de rendes, sinó que declarava il·legal la "propaganda verbal i tota mena d'agitació contra les normes establertes" i enviava la Guàrdia Civil al camp per a sotmetre els pagesos.

La Generalitat assistia impotent —per la pròpia passivitat— a l'agudització de la lluita.

La Unió de Rabassaires augmentava els seus efectius. L'agost del 1932 tindria ja 25.000 afiliats.²⁴ Però els dirigents de la Unió procuraven de mantenir el conflicte dintre de límits reduïts, en el marc de la legalitat i amb tendència al compromís; multiplicaven les crides a la calma i subordinaven la solució dels problemes agrícoles a la condició "sine qua non" de la prèvia autonomia. Mentrestant, prosseguia l'ofensiva de l'element propietari.

El setembre del 1931 la situació al camp era tan tensa que l'Institut de Sant Isidre va proposar a la Unió de Rabassaires l'obertura de negociacions que, un cop acceptades, van acabar amb l'acord dit "Pacte de la Generalitat". Era una mena de treva que no tocava les posicions econòmiques i socials dels terratinents i propietaris i, per tant, deixava el problema tal com estava. El periòdic de la Unió —"La Terra"— demanava als pagesos "disciplina, disciplina i disciplina".²⁵ Però la pagesia no feu graire cas del pacte i la lluita continuà.

A l'octubre del 1931, un gran nombre de rabassaires de la província de Tarragona es van negar a pagar la renda i es van declarar amos de la terra que treballaven. El governador civil envià, com sempre, la Guàrdia Civil. Hi hagué topades, ferits... A l'estiu del 1932, en apropar-se la collita i el termini del pagament de la renda, augmentà el nombre de peticions de revisió de rendes que, en una gran majoria, eren rebutjades pels jutges sotmesos als propietaris. El juliol del 1932 els centres més importants del moviment pagès eren els districtes de Vilafranca del Penedès i el Vendrell. Els pagesos recollien secretament la collita o impedièn la presència dels propietaris. En molts casos deixaven de pagar les contribucions i impostos. El govern acudia al remei clàssic —la Guàrdia Civil— mentre la Generalitat deixava fer.

En ser finalment aprovat l'Estatut de Catalunya el

²⁴ Cfr. Amadeu Aragay, *El problema agrari català*, Barcelona 1933, pàg. 151.

²⁵ Cfr. *La Terra*, 26 - setembre - 1931.

9 de Setembre del 1932, la pagesia esperava que la Generalitat i l'Esquerra intervindrien per a solucionar el problema. Passaren els mesos i la solució no es veia. Els pagesos començaren a enviar peticions a la Generalitat. El 14 d'abril del 1933 milers de rabassaires es concentraren a Barcelona, davant del Palau de la Generalitat. Finalment, el 20 d'abril el Parlament Català començava l'examen del projecte de Llei de Contractes de Conreu, esdevingut llei l'onze d'abril del 1934.

La llei regulava els preus dels arrendaments en diners i els contractes de parceria, i obria la porta per aconseguir-ne la rebaixa per via judicial. Segons l'article 39, paràg. 1, el preu de l'arrendament no podia excedir del 4 per cent del valor de la terra. La llei reconeixia a tot pagès que portés més de 18 anys conreant terra d'altri, el dret d'adquirir aquesta terra o part d'ella en propietat. El preu —fixat per comissions mixtes en cas de no haver-hi acord entre propietari i arrendatari— podia ser pagat d'un cop o en 15 anualitats, tot pagant interessos per la quantitat deguda. Si l'arrendatari volia comprar la terra en aquestes condicions, l'arrendador era obligat a vendre. S'establia en termes semblants, la possibilitat de redempció de les rabasses mortes, eren suprimits els subarrendaments i eren declarats nuls els contractes que obligaven el conreador a pagar contribucions, tributs i càrregues.

La llei era més aviat tímida i ben poc revolucionària com es pot veure. Però era un reconeixement de la situació real al camp català, un camí obert per a l'afany dels pagesos de ser amos de la terra que treballaven. Una gran commoció va somoure el camp català. Milers de pagesos van demanar immediatament el dret d'adquisició. A tot arreu va començar la lluita dels parcers pel rebaixament de la renda. Quedava ben demostrat, en els fets, que també a Catalunya calia una reforma agrària. De cop, el moviment nacional va rebre del camp una empenta vivificadora que la burgesia republicana no va saber aprofitar de manera conseqüent.

Els terratinents catalans van emprendre el combat contra la Llei de Contractes de Conreu. Van organitzar una concentració a Madrid *per demanar al govern central que intervingués contra una llei votada pel Parlament català*, que la fes anul·lar pel Tribunal de Garanties Constitucionals. La Lliga i els terratinents demostraven, una vegada més, que el seu interès de classe estricta passava per damunt de tot.

Llavors es va veure també un fet nou en la història d'Espanya. El dia 8 de setembre, dia de la concentració dels propietaris catalans a Madrid, 200.000 treballadors madrilenys van declarar la vaga general, en solidaritat amb el poble de Catalunya i en defensa de les seves institucions autonòmiques. La vaga general —proclamada amb la consigna de "ni pa ni sal" als terratinents reaccionaris, enemics del poble català— va ser efectiva i total a les fàbriques, al transport urbà, als espectacles públics, als hotels i als cafés. El ressó va ser enorme. Els mítings reaccionaris que organitzava especialment Royo Villanova contra les llibertats catalanes, foren, en endavant, interromputs sovint pels treballadors castellans amb el crit de "Visca Catalunya lliure!".

El poble català podia, així, veure qui eren els seus amics i qui els seus enemics. El problema nacional era situat en termes més clars, no com un dret que "els catalans" han d'arrencar "als castellans", sinó com un aspecte més —importantíssim— de la lluita per la democràcia, contra la reacció de dintre i de fora de Catalunya, com una solució que han d'imposar units els demòcrates de tot Espanya.

Convé de dir que la vaga general dels treballadors madrilenys no fou un fet casual o espontani, sinó el resultat de l'educació internacionalista i solidària dels treballadors, per part del Partit Comunista d'Espanya. Aquest en fou la força inspiradora i organitzadora, amb el suport entusiàstic de les Joventuts comunista i socialista i dels socialistes d'esquerra que formaven el nucli dirigent de la federació madrilenya de la U.G.T.

Les eleccions del 1933 que van donar la victòria a la reacció, van ser el senyal d'una nova gran ofensiva dels terratinents catalans. Durant l'any 1934, 1.300 rabassaires van ser expulsats de les terres que treballaven.²⁶ En aquesta situació, l'aprovació definitiva de la Llei de Contractes de Conreu va ser un acte positiu de la Generalitat i una contribució a l'enfortiment del sentiment democràtic i patriòtic al camp català. La lluita per la terra esdevenia cada cop més clarament, als ulls de la pagesia, una part de la lluita per les llibertats nacionals i democràtiques.

Així, el 6 d'Octubre del 1934, la proclamació de l'Estat Català va donar lloc a un veritable alçament pagès. El 7 d'Octubre, destacaments de rabassaires es van posar en camí de Barcelona per ajudar a la Generalitat, però van ser detinguts per la tropa. Els dies successius, l'alçament abastà molts districtes agrícoles. Igualada, per exemple, estava en mans dels rabassaires. El districte coster de Vilanova i la Geltrú era el centre principal de la lluita, i sofria el bombardejament de la Marina de Guerra.

Nous homes s'havien incorporat a la direcció de la "Unió de Rabassaires", que li donaven un caràcter molt més combatiu i progressiu. El moviment pagès català havia fet un gran pas endavant i la seva contribució a la lluita per les llibertats nacionals i democràtiques era més important que mai.

La República davant l'amenaça feixista. El 6 d'octubre del 1934

Arreu d'Espanya s'enfortia la unitat de la classe obrera davant l'amenaça feixista. Les Aliances-Obreres van rebre un gran impuls quan hi va ingressar el Partit Comunista. La política d'unitat obrera i d'aliança obrera i pagesa

²⁶ Cfr. Allison Peers, *Catalonia Infelix*, Londres 1937, pàg. 225. Vegeu també, *Els desnonaments rústics a Catalunya*, Volum editat a Barcelona el novembre del 1935 per la Unió de Rabassaires, que conté una llista imperssonant de pagesos víctimes de la venjança de classe dels grans propietaris.

del Partit Comunista influïa àdhuc entre els treballadors cenetistes.²⁷

A Catalunya, malgrat les maniobres dels trotsquistes, l'Aliança Obrera —en la qual va ingressar el Partit Comunista de Catalunya— va jugar també un paper important, però va topar amb la negativa dels anarquistes a participar-hi i amb la influència que exercia la burgesia nacionalista d'esquerra.

El 4 d'octubre va dimitir el govern Samper. Era evident que la crisi seria solucionada amb un govern presidit per Lerroux i en el qual entraria la C.E.D.A.²⁸ de Gil Robles, organització feixistitzant. La seva entrada al govern era considerada per les organitzacions democràtiques com una provocació, com un fet incompatible amb l'existència de la República. Només una vaga general ho podia impedir. Però quan el Partit Comunista la va proposar, els dirigents socialistes de dreta van respondre que només ordenarien la vaga si el govern amb la C.E.D.A. s'arribava a constituir efectivament. Això va impedir que la vaga fos unànime des de bon començament.²⁹ Però ja el dia 4 va començar a alguns llocs i el dia 5 s'inicià a Astúries un moviment popular insurreccional dirigit pels treballadors.

El dia 6, a Barcelona, l'Aliança Obrera va organitzar una imponent manifestació a les Rambles i Plaça de Sant Jaume que va demanar al govern de la Generalitat que trenqués amb el govern central reaccionari, proclamés la República Catalana i armés el poble.

Però el 6 d'octubre la petita i mitjana burgesia van demostrar la seva inconseqüència revolucionària, la seva

²⁷ A Astúries, per exemple, va ser constituït un Comitè provincial d'Aliança Obrera amb la participació de comunistes, socialistes i cenetistes.

²⁸ "Confederación Española de Derechas Autónomas."

²⁹ Vegeu el testimoni del dirigent socialista Julio Alvarez del Vayo. *Les batailles de la lliberté, Cahiers Libres*, París 1963, pàg. 176. La vaga es va haver d'ajornar per l'obstinació de Largo Caballero. Quan el govern Lerroux-CEDA era ja constituït ell encara deia: "No ho creuré fins que no ho llegeixi al Butlletí Oficial".

incapacitat per a dirigir el moviment nacional fins les seves darreres i lògiques realitzacions. Davant la pressió popular, el govern de la Generalitat decidí —després de llargues deliberacions— proclamar l'Estat Català de la República Federal Espanyola, però es va negar a armar el poble, a buscar el suport efectiu i entusiàstic de les masses obreres i pageses. La por de veure's desbordada per la classe obrera i les masses populars va poder més que l'amenaça feixista de l'oligarquia financiera i terratinent. La proclamació de l'Estat Català en aquestes condicions no passava de ser una simple disposició jurídica sense força ni empenta renovadora. Per això l'autoritat central va tenir ben poques dificultats per anul·lar la proclamació.

El general Batet, capità general de Catalunya, va declarar l'estat de guerra. L'Exèrcit —hostilitzat només davant dels locals de l'Agrupació Socialista i del C. A. D. C. I.,³⁰ on va caure el fundador del Partit Català Proletari, Jaume Compte —va avançar sense trobar resistència fins a la Plaça de Sant Jaume. Els escamots organitzats per Dencàs, conseller de Governació de la Generalitat, van desaparèixer sense lluitar. El govern de la Generalitat que havia promès armes a l'Aliança Obrera "si calia" la va neutralitzar, de fet, amb aquesta promesa. La matinada del 7 d'octubre el govern de la Generalitat, amb el president Companys al capdavant, es rendia a les tropes del general Batet.

Les institucions autonòmiques catalanes, conquerides gràcies a la lluita del poble, eren lliurades per la burgesia nacional a la reacció sense lluita. La immensa força d'una classe obrera disposada a defensar-les i d'una pagesia mobilitzada en la mateixa causa a través de la llei de contractes de Conreu eren desaprovechades. La inconseqüència revolucionària de la classe dirigent frustava el poble català dels drets i llibertats que havia arrencat a la reacció centralista.

³⁰ "Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria."

Mentrestant, a Astúries, l'Aliança Obrera dirigia una heroica resistència de més de 15 dies.

Vers el partit únic de la classe obrera catalana: la formació del Partit Socialista Unificat de Catalunya

La sublevació feixista

L'experiència del 6 d'octubre havia obert molts ulls. Els dirigents anarquistes de la C.N.T. no solament no van voler declarar la vaga general sino que quan aquesta era un ja un fet, el 7 d'octubre, van acceptar la invitació de l'Exèrcit i van parlar des de Ràdio Barcelona per demanar als obrers que abandonessin la lluita i tornessin al treball. Arreu de Catalunya les masses es van sentir decebudes, enganyades per la claudicació de la Generalitat.

Faltava una força realment dirigent, realment revolucionària, capaç de realitzar integralment les aspiracions socials i nacionals del poble català. La idea del partit únic de la classe obrera s'obria camí. Els obrers d'avantguarda sentien la necessitat de comptar amb un gran partit obrer de masses, basat en els principis del marxisme-leninisme.

Les circumstàncies eren difícils. Amb la claudicació de la Generalitat, Catalunya passà a ser governada per la reacció. El govern filo-feixista aplicava, arreu d'Espanya, la política de repressió i de regressió social que ha rebut el nom de "Bienni negre". Les institucions autonòmiques catalanes foren, de fet, abolides. Catalunya passà a ser regida per governadors generals com el lerrouxista Pic i Pon. El representant de la Lliga, Ramón d'Abadal, es feu càrrec de la Generalitat ocupada, mentre els membres del govern Companys eren condemnats a cadena perpètua. Les presons eren plenes d'obriers, pagesos i altres demòcrates, més de 30.000 a tot Espanya. A Astúries, els miners eren torturats i assassinats. Les llibertats democràtiques eren abolides, els sindicats clausurats, les vagues prohibides, els partits polítics perseguits, obligats a passar a la clandestinitat. Els terratinents catalans expulsaven de les terres

—com hem vist— els pagesos que s'havien acollit als drets de la Llei de Contractes de Conreu. El Parlament espanyol reaccionari decidia la suspensió de l'autonomia de Catalunya.

La defensa dels presos i la lluita contra la pena de mort foren, a tot Espanya, els primers objectius de lluita per a redreçar la situació.

El 2 de juny del 1935, el Partit Comunista d'Espanya va celebrar el primer míting públic, després d'octubre, al Monumental cinema de Madrid. El secretari general, Josep Díaz, declarà que el partit assumia sobre si mateix els fets d'octubre i explicà la manera de superar la situació. Qüestió essencial era la unitat obrera i la lluita per la formació d'un ampli Front Popular Antifeixista. Va presentar quatre punts que podien ser aprovats per totes les forces democràtiques i convertir-se en el programa del Front Popular: *reforma agrària, dret d'autodeterminació dels pobles de Catalunya, Euscadi i Galícia, millorament de les condicions de vida del poble, i amnistia general*. Posteriorment, el VII Congrés de la Internacional Comunista donaria nova força al plantejament de Josep Díaz.

La política del Partit Comunista fou l'eix del Front Popular, base del triomf electoral de les forces democràtiques el 16 de febrer del 1936.

A Catalunya quatre partits obrers: *Partit Comunista, Federació Catalana del P.S.O.E., Unió Socialista i Partit Català Proletari*, van constituir un Comitè d'Enllaç que, en l'essencial aprovava la línia política del Partit Comunista d'Espanya i lluitava per la seva aplicació a Catalunya.

La creació d'aquest Comitè d'Enllaç va facilitar el reagrupament del moviment sindical no cenetista en una puixant *Unió General dels Treballadors de Catalunya* i va aconseguir el suport dels elements més avançats de la Unió de Rabassaires. L'anunci que els quatre partits anaven a fusionar-se en un sol partit obrer marxista-leninista va promoure un gran corrent d'adhesions, del qual es beneficiaven tots quatre. L'acció del Comitè d'Enllaç va ser

decisiva per a la participació dels partits nacionalistes d'esquerra en el Front Popular de Catalunya.

L'empenta popular, l'acció de les organitzacions democràtiques a tot Espanya, van obligar finalment el president de la República a disoldre el Parlament i a constituir un govern que va convocar eleccions generals pel 16 de febrer del 1936.

A Catalunya, la força orgànica de l'Esquerra Republicana i de la conjunció de partits nacionalistes-republicans pesava encara més que la dels quatre partits obrers. Tanmateix, la influència política d'aquests ascendia i va ser decisiva per convèncer la gran massa de treballadors cenetistes que el pretès apoliticisme s'havia acabat i que calia votar pels candidats del Front Popular.

El triomf d'aquest, el 16 de febrer, va significar l'alliberament dels 30.000 presos i perseguits, i el restabliment de les llibertats democràtiques. El president Companys i el govern de la Generalitat sortiren de la presó i retornaren a les seves funcions. La Llei de Contractes de Conreu fou declarada novament efectiva.

La reacció va comprendre que el triomf electoral del Front Popular havia creat les condicions per a un irresistible avanç de la democràcia, per a un assalt decisiu contra els privilegis feudals, contra el domini de l'oligarquia. La reacció decidí de jugar la última carta: la sublevació, la guerra fratricida, la violència contra el poble, l'ofegament de la democràcia a cops de canó.

El 18 de juliol una part de l'Exèrcit es sublevava. A Catalunya el poble derrotava, al carrer, els militars rebels i es disposava a la defensa de la democràcia, de les llibertats nacionals. La guerra civil seria llarga, cruel, sanguinària. Un milió d'espanyols serien sacrificats per a que la reacció pogués recuperar els seus privilegis. La reacció nacional i internacional havia trobat el seu home: el general Franco.

Catalunya es retrobà, novament, dividida: la immensa majoria del poble es situà al costat de la República i lluità en la seva defensa. La gran burgesia, els homes de la Lliga,

els terratinents, es situaren al costat de Franco, del feixisme que ofegaria en sang la llibertat nacional del poble català.

El Front Popular havia donat al poble consciència de la seva força. La sublevació feixista va accelerar el procés de fusió dels quatre partits obrers. El 23 de juliol del 1936 neixia el Partit Socialista Unificat de Catalunya, partit de la classe obrera catalana, partit marxista-leninista de masses, nacional i internacionalista, la missió històrica del qual és dirigir la lluita de la classe obrera catalana per a posar fi a l'explotació social i a la opressió nacional de Catalunya i realitzar íntegrament les aspiracions nacionals del poble català en íntim lligam amb la lluita de la classe obrera i dels pobles de tot Espanya per la democràcia i el socialisme.

CONCLUSIONS

Seria absurd de reduir el problema nacional català a un simple epifenòmen de l'acció política —interessada, classista— de la burgesia catalana. Però també ho seria de considerar el problema nacional català al marge d'aquesta acció política, al marge de la lluita de classes.

La burgesia catalana —la gran burgesia, primer, la mitjana i la petita després— han pogut encapçalar el moviment nacional català en un moment determinat perquè hi havia el fonament real de la nació catalana. I perquè aquesta nació ha estat formada històricament en el complex procés polític, econòmic i social de l'Espanya moderna, amb una burgesia que s'havia quedat a mig camí en l'estructuració capitalista del país i amb una oligarquia terratinent d'origen feudal que conservava, en l'essencial, els seus privilegis i posicions.

Projectat en aquesta Espanya plena de reminiscències feudals, el moviment nacional català ha estat en tot moment una força progressiva, un factor de renovació econòmica i política. I si no ho ha estat més és perquè les classes que l'han dirigit no han tingut la força ni la voluntat de portar-lo fins les seves lògiques conseqüències.

Encara més, la força del moviment nacional ha estat tal, que la gran burgesia catalana l'ha pogut emprar com a plataforma per la seva exclusiva cursa vers el poder polític.

La gran burgesia catalana s'havia mantingut apartada del moviment nacional mentre cregué que l'aparell estatal de l'oligarquia era suficient per llurs interessos: proteccionisme econòmic, expansió colonial, ordre públic... A finals

del segle passat, un Prat de la Riba, un Puig i Cadafalc, un Duran i Ventosa, un Verdaguer i Callís no eren més que ideòlegs apassionats sense massa audiència entre els homes de la indústria, del comerç i de la banca. Les mostres d'interés d'aquests per aquells coïncidien gairebé matemàticament amb les periòdiques amenaces de lliurecanvisme que arribaven de Madrid. Els veritables dirigents polítics catalans eren els cacics de pobles i ciutats, un Planas i Casals, un Comas i Masferrer, per exemple.

La gran burgesia catalana es decidí a crear un partit polític propi, i no un partit qualsevol, sinó, precisament, un partit nacionalista: la Lliga. Què havia passat? Havia passat, senzillament, que l'Estat de l'oligarquia havia estat estrepitosament vençut en la primera guerra imperialista moderna, la guerra amb el EE.UU. Espanya s'havia quedat sense colònies i sense possibilitat de retrobar-les. La fallida era total, cara enfora i cara endins. Qui més qui menys parlà de regeneració, de "set claus al sepulcre del Cid" i altres coses per l'estil. La burgesia catalana comprengué que no era el moment de parlar sinó d'actuar. L'Estat oligàrquic no li servia. Calia refer-lo, renovar-lo. Calia, en una paraula, que la burgesia mateixa prengués en les seves mans el poder polític.

La crisi no feia més que traduir una necessitat objectiva: la de realitzar, d'una vegada, la revolució democràtico-burguesa, tantes vegades intentada i tantes vegades frustrada durant el segle XIX. Era l'hora de la substitució del poder semifeudal pel poder capitalista, de l'extensió de les relacions de producció capitalistes a tot Espanya.

Era una tasca que demanava moltes forces. I la burgesia no en tenia pas massa. A Catalunya sí que era, efectivament, la força hegemònica. Per això Catalunya, la nació catalana, va ser la seva base natural de suport, la seva plataforma d'acció política.

El caciquisme —sistema polític de l'Estat oligàrquic— per adaptar-lo a les necessitats de la burgesia capitalista fou substituït a les ciutats per una forma moderna més àgil: el partit polític de masses.

La doctrina —tal com fou finalment elaborada per Prat de la Riba— era explícita: volem el poder polític per adaptar-lo a les necessitats de la burgesia capitalista i per intentar una nova expansió colonial; com que la burgesia no és prou forta i coherent a tot Espanya, la nostra via d'acció serà el regionalisme, és a dir la reestructuració de l'Estat espanyol d'acord amb les comunitats orgàniques del país. Era la única fórmula perquè la burgesia catalana, que no tenia prou força per mobilitzar les masses de tot Espanya, pogués participar en el poder amb el màxim pes específic.

Aquest era el propòsit. Però la burgesia catalana no era la burgesia francesa de finals del segle XVIII. Es llençava a la lluita amb el temor de ser desbordada per l'esquerra, és a dir, per les masses populars. Per això estava condemnada a oscillar constantment entre la revolució i el compromís, entre la necessitat d'enderrocar l'Estat oligàrquic i la por de no tenir prou força per a crear-ne un altre de propi.

Es prou simptomàtic que el primer moviment fos el d'intentar encara el compromís, atènyer el poder a través de les camarilles: ens referim a la campanya entorn al general Polavieja.

Un cop llençada a la lluita política oberta, la gran burgesia catalana va topiar, cada vegada més dramàticament, amb el límit inicial. Mobilitzà el poble amb la campanya de Solidaritat Catalana i no sap què fer de l'empenta popular. Els treballadors es llencen directament contra el mateix Estat que ella vol transformar —parlem de la "Setmana Tràgica"— i tot l'ímpetu polític li desapareix rera el reflex estret de classe: la gran burgesia condemna l'acció popular per boca de la Lliga, es solidaritza amb l'Estat oligàrquic i intenta, una vegada més, la maniobra per arribar al poder. Perd, així, bona part del terreny guanyat. El poder li sembla més lluny que mai després de la desfeta electoral del 1910. L'administració local i provincial és el seu refugi: demostrarà en la pràctica que sap governar; que és capaç de fer les coses que l'Estat

oligàrquic no fa. La Mancomunitat és l'obra d'una burgesia que sap administrar allí on efectivament té el poder econòmic i social.

Però la qüestió no és aquesta. Es tracta de saber si la mateixa burgesia que administra la Mancomunitat amb tanta seguretat té la força i la voluntat política de transformar l'Estat espanyol i de resoldre el gran problema de les llibertats democràtiques i nacionals.

1917 és el moment decisiu. L'empenta popular fa trontollar l'Estat oligàrquic, els suports tradicionals d'aquest flauegen, tot està en moviment: la classe obrera declara la vaga general. Però quan la Lliga que pretenia portar la direcció política del moviment veu les masses al carrer i sent de prop la revolució cedeix novament al sentiment estret de classe. En comptes de veure l'ocasió d'enderrocar l'Estat oligàrquic, d'entrar al poder per la porta gran, al capdavant de les forces populars i renovadores, es fixa en la porta de servei que li entreobre l'oligarquia i s'hi fica furtivament.

¡Ja ha arribat al poder! Li ha costat 17 anys, però ja hi és. Sense glòria i amb poca pena. Aconsegueix alguns privilegis, ofega els intents de nous impostos i contribueix a salvar l'Estat oligàrquic de l'escomesa del poble. En el moment decisiu no ha dubtat: entre el poble revolucionari i veritablement renovador i l'oligarquia reaccionària, immòbil, ha triat aquesta. Ha venut 17 anys de lluita política per una miqueta de poder, per un poder que ella creu potser definitiu però que no trigaran a discutir-li els mateixos que l'hi han ofert en un moment de pànic.

Tot plegat, què demostra sinó la impossibilitat que el moviment nacional atenyi els seus objectius sota la direcció de la gran burgesia? El límit és estricte: l'interès de classe. Per més que aquest interès sigui presentat com a l'interès de tots, com a "interès nacional", la pràctica el redueix a la seva dimensió exacta. I el poble, que s'ha mobilitzat darrera d'aquest interès, es troba al capdavant frustrat en la seva aspiració alliberadora.

Serà la burgesia petita i mitjana la força capaç de

portar el moviment nacional fins a les seves últimes conseqüències, fins a l'exercici del dret d'autodeterminació, fins a l'establiment de la llibertat nacional, la democràcia, la justícia social?

La burgesia petita i mitjana de Catalunya aconseguí de prendre el relleu de la gran burgesia en la direcció del moviment nacional. Diem relleu, però no volem dir continuïtat. Entre la Lliga i l'Esquerra, entre Prat de la Riba-Cambó i Macià-Companys, la diferència era substancial. Com substancial fou la diferència entre la Mancomunitat i la Generalitat. Prat parlava de la missió imperialista del catalanisme. Macià del millorament i la dignitat del poble. L'Esquerra estava molt més a la vora de les aspiracions reals de les masses catalanes.

Però, tot i la diferència, el mal era el mateix: inconseqüència revolucionària, filla de l'interès estret de classe.

Des del moment que la burgesia republicana va arribar al poder a Catalunya va governar obsedida per la por d'anar massa endavant, pel temor a ser desbordada per les masses populars. Era la gran manera d'immobilitzar-se: no prenia les mesures radicals que el poble demanava, per por a una reacció massa violenta de la dreta i a la consegüent resposta popular.

Així, l'Estatut li era escapçat de mica en mica per la reacció, els poders autonòmics li eren regatejats, la justícia social proclamada en el paper, burlada en la pràctica per patrons, industrials i terratinents. Per la seva inconseqüència, per la seva permanent oscil·lació, permetia que la reacció de dintre i de fora de Catalunya anés escamotejant de mica en mica les llibertats nacionals que el poble havia conquistat.

I, tanmateix, la manera d'impedir-ho era prou clara. La Llei de Contractes de Conreu fou la demostració que les llibertats nacionals de Catalunya formen un tot indisoluble amb les llibertats socials i polítiques, que la llibertat nacional ha de servir per impulsar aquestes, i, viceversa, que la justa solució dels problemes socials i polítics és la

millor garantia per a la justa solució del problema nacional.

La lluita política plantejada entorn de la Llei de Contractes de Conreu es va orientar naturalment en termes de classe i no en termes "nacionals": a un costat, les masses pageses i treballadores de Catalunya que veien en la Generalitat l'instrument de la justícia social que exigien, i els treballadors de Madrid i la resta d'Espanya, que defensaven les reivindicacions dels treballadors i pagesos catalans i les institucions autonòmiques; a l'altre costat, la gran burgesia i els grans propietaris catalans i l'oligarquia espanyola que havien esborrat entre si el límit de separació "nacional" i lluitaven conjuntament contra els interessos de la pagesia catalana i contra las institucions autonòmiques.

Era la demostració que el problema nacional català —com tots els problemes nacionals d'Espanya— és una part més —importantíssima— de la lluita general per la democràcia, que el poble català aconseguirà la llibertat nacional en aliança amb les masses populars de la resta d'Espanya i en lluita contra la reacció de dintre i de fora de Catalunya. I que les llibertats nacionals han de servir no solament perquè els catalans puguem parlar lliurement català, sinó per a solucionar els problemes socials de Catalunya, per a combatre la reacció "catalana", per instaurar a Catalunya una veritable democràcia. Només quan el moviment nacional s'orienta en aquest sentit troba el suport de les forces democràtiques d'Espanya i es prou fort per imposar les llibertats nacionals i fer-les respectar per la reacció.

La inconseqüència revolucionària de la petita i la mitjana burgesies esclata amb l'episodi del 6 d'octubre. Els dubtes, la prudència, les oscil·lacions de la burgesia republicana havien permès la reacció d'arribar al poder. L'amenaça feixista era cada dia més clara. Amb l'entrada de la C.E.D.A. al govern la prova de força era plantejada. Com s'hi va enfrontar la burgesia republicana de casa nostra? Simplement, va claudicar. I, tanmateix, l'ocasió

no podia ser més propícia per a la mobilització popular. Les passions estaven exacerbades per la Llei de Contractes de Conreu, el poble estava disposat a sortir al carrer amb les armes a la mà a defensar la República, els republicans de tot Espanya veien Catalunya com un baluard contra la reacció. La burgesia nacional es va espantar: entre la dreta agressiva i la perspectiva del poble en armes no va saber ni voler decidir-se: va proclamar l'Estat Català i no va fer res per convertir-lo en realitat. Car proclamar una institució com aquesta des del balcó de la Generalitat i no cercar el suport armat i entusiàstic del poble que l'havia d'imposar *de fet* i defensar-la contra la reacció, equivalia a lliurar-se sense combat a la reacció que —ella sí— disposava de la força armada. Així va ser exactament. Amb el resultat que les institucions autonòmiques van ser anul·lades, la Llei de Contractes de Conreu suspesa, les terres represes als pagesos, les llibertats polítiques liquidades, els sindicats i partits perseguits... Tot el que el poble havia conquerit era malbaratat per la burgesia nacional. L'esforç revolucionari del poble era frustrat per la inconseqüència de la classe dirigent.

I hauria de ser una altra vegada el poble qui derrotés la reacció, obrís les portes de les presons i tornés a posar el poder en mans d'aquesta burgesia nacional que tan tímidament l'havia utilitzat. El mateix poble que defensaria la República amb les armes a la mà davant la sublevació feixista i que resistiria l'ofensiva de la reacció nacional i internacional durant tres anys.

L'experiència històrica del moviment nacional català demostra, doncs, al nostre entendre, que ni la gran burgesia ni la burgesia petita i mitjana no són forces que el puguin portar a la plena realització dels seus objectius alliberadors. Demostra també "a contrario sensu" que la força capaç de portar-lo fins el final ha de ser una altra: la classe obrera, en una paraula.

Però, què va fer la classe obrera catalana per prendre la direcció del moviment nacional durant el període que hem estudiat? La classe obrera, en el seu conjunt, va anar

a remolc de les forces nacionalistes burgeses, quan no va lluitar obertament contra d'elles.

Podria explicar-se, sobretot en el primer període per un reflex immediat de classe: els homes que dirigien el moviment nacional eren els mateixos patrons que explotaven els obrers sense pietat a les fàbriques i als camps. L'odi de classe —que els patrons no feien res per apaivagar ni amagar— impossibilitava una acció conjunta respecte al problema nacional.

Aquesta explicació és, segurament, justa però no suficient. La República, per exemple, fou proclamada per les masses populars. Els vots dels treballadors portaren al poder la coalició republicana-socialista.

Fins ben entrada la República, la classe obrera va estar dirigida fonamentalment per dues forces: l'anarquisme i el socialisme reformista. Ni l'una ni l'altra no comprenien l'essència del problema nacional. L'una —l'anarquisme— no hi veia més que la maniobra política de la burgesia. L'altra —el socialisme— era incapaç de superar l'esquema centralista, en nom d'un internacionalisme mal entès.

Afegim-hi, encara, un altre factor important. La classe obrera catalana no era, en bona part, d'origen català. El plantejament nacionalista estret que ignora la problemàtica social o que si l'esmenta és per subordinar-la a la solució prèvia de la qüestió nacional, allunya forçosament les masses "al·lògenes" que no se senten interpretades ni urgentment interessades pel moviment. Des del moment que la divisòria passa entre "catalans" i "castellans" i no entre "democràcia" i "reacció" —que és per on ha de passar les forces que han de solucionar el problema nacional són migpartides. I una bona part d'elles —no la menys combativa, certament— és convertida, objectivament, en instrument del veritable enemic comú: la reacció centralista, l'oligarquia. Recordem, encara, l'episodi de la Llei de Contractes de Conreu per veure on és la justa solució del problema: unitat de totes les forces democràtiques de dintre i de fora de Catalunya, de tot Espanya, contra la reacció, també de dintre i de fora de Catalunya.

Tot això demostra la necessitat d'un partit de la classe obrera catalana, nacional i internacionalista a l'ensems, capaç de lligar en un mateix impuls revolucionari la lluita per la democràcia a tot Espanya i per les llibertats nacionals de Catalunya.

Aquest partit és el Partit Comunista. Hem vist les dificultats amb què topà la seva organització a Catalunya: la llarga tradició anarquista, la influència del nacionalisme burgès, les maniobres escissionistes d'aventurers trotsquistes... Però hem vist també que en un període molt curt —els anys de la República— el Partit Comunista esdevenia un partit de masses, i la classe obrera catalana anava superant tots els obstacles fins a la formació del seu propi partit i que aquest partit —el Partit Socialista Unificat de Catalunya— fou el producte d'aquest moviment de masses en ascens i d'una presa de consciència de les limitacions revolucionàries de la burgesia republicana.

El P.S.U. de C. va nèixer en plena guerra i en plena guerra es va desenvolupar. En aquells tres anys va demostrar la seva capacitat revolucionària. Després vingué la derrota popular, la llarga nit feixista. I el P.S.U. de C. ha estat sempre present en el primer rengle de la lluita per la democràcia, per les llibertats nacionals.

La classe obrera catalana compta, actualment, amb un partit marxista-leninista propi, amb el P.S.U. de C. estretament lligat al Partit Comunista d'Espanya. Compta, doncs, amb l'arma necessària per a assegurar la direcció del moviment nacional català i per portar-lo —conjuntament amb totes les forces democràtiques del país— a la plena realització dels seus objectius, a l'exercici efectiu del dret d'autodeterminació en el marc d'una Espanya democràtica.

INDEX

	Pàg.
I. Introducció	7
II. El moviment nacional català sota la direcció de la gran burgesia (1893-1917)	11
III. El moviment nacional català sota la direcció de la mitjana i petita burgesia (1917-1936)	40
IV. Conclusions	81

